

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет сходознавства

Кафедра китайської філології

Кваліфікаційна робота з філології на тему:

**ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ У
КИТАЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ: ЗІСТАВНИЙ АСПЕКТ**

Студентки групи ЗМПкит 57-20

факультету сходознавства

заочної форми навчання

з освітньо-професійної програми

Галузевий переклад: китайська мова,

англійська мова

Спеціальності 035 Філологія

Гончарук Анастасії Юрївни

Науковий керівник:

канд. філол. наук, доц. Лихошерстова М. Ю.

Допущена до захисту

« ___ » _____ 2021 року

Завідувач кафедри

(підпис) Любимова Ю. С.
(ПІБ)

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2021

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1 ЛІНГВІСТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ КАТЕГОРІЇ МОДАЛЬНОСТІ В КИТАЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ.....	7
1.1 Теоретичні засади дослідження модальності як лінгвістичної категорії	7
1.2 Об’єктивна та суб’єктивна модальність.....	14
1.3 Категорія модальності в наукових дослідженнях китайського мовознавства.....	18
1.4 Категорія модальності в наукових дослідженнях українського мовознавства.....	21
1.5 Проблематика дослідження модальності у зіставному аспекті двох мов.....	24
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ У КИТАЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ.....	29
2.1 Класифікація засобів вираження модальності.....	29
2.2 Методика дослідження категорії модальності у китайській та українській мовах	32
2.3 Критерії розмежування категорій модальності та оцінки.....	33
2.4 План вираження категорії модальності в китайській та українській мовах.....	41
Висновки до розділу 2	45
РОЗДІЛ 3 ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ В КИТАЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ.....	48
3.1 Лексичні засоби вираження модальності в китайській та українській мовах.....	48
3.1.1 Модальні частки.....	48
3.1.2 Вставні слова	54
3.1.3 Модальні прислівники.....	57
3.2 Модальні дієслова як лексико-граматичний засіб вираження модальності в китайській та українській мовах	60
3.3 Зіставний аналіз.....	68
Висновки до розділу 3	71
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	77
РЕЗЮМЕ	84

ВСТУП

Дослідження модальності як лінгвістичної категорії було й залишається одним із ключових завдань мовознавства. Це обумовлено тим, що модальні відношення займають особливе місце в процесі мовного відображення явищ об'єктивної дійсності, виражають відношення мовця до змісту висловлювання.

Багаторічні системні дослідження в царині лінгвістичних наук зробили можливим вивчення таких типологічно відмінних та неспоріднених мовних систем, як китайська та українська мови. Дослідження мов у зіставному аспекті дає можливість як проаналізувати відмінні структурні їх риси, так і виявити подібні закономірності їх функціонування.

Тема модальності, в силу своєї складності та різноманітності, є предметом наукових розвідок багатьох лінгвістів, що відносить її до числа найбільш досліджуваних у лінгвістиці категорій. Серед вчених, що зробили значний внесок у вивчення модальності, можна відмітити Ш. Баллі (Балли, 1955), В. В. Виноградова (Виноградов, 1975), В. Д. Шинкарука (Шинкарук, 2002), С. Є. Яхонтова (Яхонтов, 1957), В. А. Курдюмова (Курдюмов, 2005), Вана Ляо-І (Ван Ляо-И, 1954), Лю Юехуа (刘月华, 2001), Люй Шусяня (Люй Шусян, 1961), Вана Сяоцзюня (Ван Сяоцзюнь, 2010).

Актуальність нашого дослідження полягає у необхідності ґрунтовної систематизації засобів і способів вираження суб'єктивних та об'єктивних модальних значень у межах двох мов, які є відмінними одна від одної за будовою і змістовною організацією. Дослідження китайської мови в зіставному аспекті з українською мовою також є прагматично перспективним, оскільки сприяє кращому розумінню унікальних принципів функціонування цих різноструктурних мов. Порівняльний підхід визначається потребою в дослідженні одиниць синтаксису в межах сучасного порівняльно-зіставного мовознавства.

Об'єктом дослідження є модальність як лінгвістична категорія.

Предметом дослідження є лексичні та граматичні засоби вираження модальності в китайській та українській мовах.

Мета дипломної роботи полягає у дослідженні лексично-граматичних засобів і способів вираження модальних значень в китайській та українській мовах (у зіставному аспекті).

Зазначена нами мета передбачає вирішення наступних **завдань**:

- розкриття сутності категорії модальності в лінгвістичній парадигмі;
- розгляд об'єктивної та суб'єктивної модальності в китайській та українській мовах;
- розмежування категорії модальності та категорії оцінки;
- аналіз лексичних та граматичних засобів вираження модальності в китайській та українській мовах;
- виявлення аломорфних та ізоморфних рис в засобах вираження модальних відносин в китайській та українській мовах.

Методи, використані для досягнення поставленої нами мети та вирішення завдань, носять загальнонауковий та спеціально-лінгвістичний характер. В процесі роботи були використані такі методи, як метод *дедукції*, *аналізу* та *описовий метод* для вивчення теоретичних праць та для системного опису ілюстративного і теоретичного матеріалу; *порівняльно-зіставний метод* для визначення аломорфних та ізоморфних рис в засобах та способах репрезентації категорії модальності в китайській та українській мовах; *структурний метод* для розуміння структури побудови речень з модальними одиницями; *метод лінгвокультурного аналізу* задля з'ясування та виокремлення культурних аспектів у досліджуваних нами одиницях; *метод суцільної вибірки* для відбору прикладів модальних одиниць, що функціонують в китайській та українській мовах. Також для дослідження семантики модально-оцінних пропозицій було використано низку спеціальних прийомів, таких як *узагальнення*, *спостереження* та *інтерпретація*.

Матеріалом дослідження слугують виокремлені фрагменти текстів різних комунікативних ситуацій, відібрані методом суцільної вибірки із різних джерел

(інтернет-форуми, жива розмовна мова). Проведено аналіз 100 речень китайською та українською мовами з модальними одиницями в їх структурі.

Наукова новизна отриманих результатів визначається вперше здійсненням розглядом лексико-граматичних засобів вираження модальності у китайській мові з точки зору визначення їх аломорфних та ізоморфних рис з лексико-граматичними засобами вираження модальності в українській мові. *Уточнено* сутність поняття модальності та способи її вираження як мовної універсалії. *Виявлено* подібні та відмінні лексично-граматичні засоби вираження модальності в китайській та українській мовах. *Сформовано* комплексний опис об'єктивних та суб'єктивних модальних значень, а також їх засобів вираження в китайській мові в зіставленні до української мови.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання отриманих положень і висновків дослідження лексико-граматичних засобів вираження модальності у китайській та українській мовах під час викладання сучасної китайської мови як іноземної, практичного курсу перекладу (“Галузевий переклад”, “Аспектний переклад”), теоретичної та зіставної граматики китайської та української мов, а також у створенні спецкурсів і спецсеминарів з функціонально-контрастивної граматики.

Апробація наукової роботи проходила на міжнародній студентській науково-практичній відеоконференції “Ad orbem per linguas. До світу через мови” 13–14 травня 2021 року (Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2021, с. 31-33), на якій було опубліковано тези доповіді на тему “Модальність як об'єкт лінгвістичних досліджень”.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків до всієї роботи, резюме та списку використаних джерел.

У **Вступі** нами було обґрунтовано вибір теми, розкрито її актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, доведено наукову новизну роботи, її практичне значення, а також зазначено відповідну інформацію щодо апробації результатів дослідження.

У **Розділі 1** проведено аналіз існуючих лінгвістичних досліджень, присвячених модальності, розкрито її поняття. Визначено термін «модальність», проаналізовано її як лінгвістичну категорію в дослідженнях китайського та українського мовознавства, розглянуто проблематику дослідження модальності в межах двох типологічно відмінних мов.

У **Розділі 2** було визначено основні методологічні засади для дослідження лексико-граматичних засобів вираження модальності в китайській та українській мовах.

У **Розділі 3** проведено аналіз лексико-граматичних засобів вираження модальності на прикладі 100 речень китайською та українською мовами з модальними одиницями в їх структурі.

У **Висновках** ми підбили підсумки усього нашого дослідження лексико-граматичних засобів вираження модальності у китайській та українській мовах в зіставному аспекті.

Список використаних джерел складається з 94 позицій, з яких 13 – іноземними мовами, 3 джерела носять довідковий характер. Загальний обсяг роботи складає 87 сторінок.

РОЗДІЛ 1 ЛІНГВІСТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ КАТЕГОРІЇ МОДАЛЬНОСТІ В КИТАЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Людина як індивід протягом усього життя стикається з проблемою усвідомлення себе в рамках оточуючого середовища, а також з встановленням співвідношення між суб'єктивною та об'єктивною реальністю, що визначає сутність усього її існування. В основі такого співвідношення лежать критерії оцінки, а одним із способів осягання оточуючого середовища є його категоризація. Однією з таких категорій є модальність, що реалізується в межах висловлювань, тим самим виконуючи функцію зв'язку між дійсністю та мовою, передаючи відношення суб'єкта до оточуючої дійсності.

1.1 Теоретичні засади дослідження модальності як лінгвістичної категорії

Модальність як лінгвістична категорія являє собою досить суперечливе явище в плані її одностайного трактування. Це пояснюється специфікою вираження модальності у різних мовах, її багатоаспектністю та функціональними особливостями. Різноманітність тлумачення також обґрунтовується універсальністю категорії модальності, оскільки вона належить до тих лінгвістичних категорій, що “не залежать від більш чи менш випадкових фактів існування мов. Ці категорії є універсальними, оскільки вони властиві всім мовам, хоча вони рідко виражаються в цих мовах ясно і недвозначно” (Есперсен, 1958, с. 57).

Вперше поняття модальності було описане Аристотелем в працях, що пізніше отримали назву “Метафізика” (2006). Ним було виокремлено три основні стрижневі модальні поняття – необхідність, можливість, реальність – і стосувались вони логіки судження. Таким чином, традиційне трактування модальності дістало розвиток від ідей класичної логіки, яка поєднує різні модальні значення з типами суджень, виокремлених в ній.

З тенденцією до антропоцентризації, модальність як фундаментальна категорія перестає існувати лише в площині філософського вчення. Увагу дослідників привернуло питання пізнання оточуючого світу людиною та її місця в ньому, що в свою чергу дало поштовх дослідженню особливостей взаємовідношення мови та мовців в процесі міжособистісної комунікації. Такий контекст сформував новий погляд на модальність висловлення як на категорію, що виражає різноманітні види відношення змісту повідомлення до реальної дійсності з точки зору мовця та його ставлення до цього повідомлення. Отже, лінгвістична модальність базується на логічній, а сама модальна логіка поділяється на такі типи: алетична, деонтична, аксіологічна, епістемічна, темпоральна, просторова, часова (Карамишева, 2011).

Звертаючись до філософського вивчення модальності, що впливає і на модальність лінгвістичну, Кант, натомість, розглядає категорію модальності через призму емпіричного мислення і систему функцій свідомості. Згідно Л.О. Каліннікову, “здібності душі”, з яких складається кантівська система функцій свідомості, і породжують граматичні властивості мови, зокрема, модальність (Калінников, 2017). Кант розрізняє три категорії модальності: можливість-неможливість, буття-небуття, необхідність-випадковість. Судження філософ запропонував розподілити на асерторичні (судження дійсності), проблематичні (судження можливості) та аподиктичні (судження необхідності) (Кант, 1994). У мові, як відомо, виділяють три різновиди речень і три способи дієслова – дійсний, умовний і наказовий. Очевидно, що виокремлення трьох видів модальності напряду відповідає глибинним процесам свідомості.

Мовним вираженням судження, яке досліджує логіка, у лінгвістиці слугує оповідне речення. Мовознавство для систематизації речень запозичило класифікацію суджень з логіки, і поділяє їх на судження про дійсність, судження про можливість, судження про необхідність, а також на судження проблематичні (ймовірні) і достовірні (Жеребкін, 2006). Отже, таким чином було встановлено загальну в смислову область модальності.

Людиною, яка вивела модальність з площини філософії та ввела у площину лінгвістики, став науковець Отто Єсперсен. Лінгвіст у своєму дослідженні “Філософія граматики” (1958) аналізував модальність з позиції висловлення мовцем в контексті його суб’єктивної кваліфікації, а також подав її як трихотомію модальних значень “необхідність-можливість-неможливість”.

Академік В. В. Виноградов одним із перших радянських лінгвістів навів широке тлумачення категорії модальності в лінгвістиці, що довгий час домінувало над іншими. На його думку, модальність являла собою “граматичну категорію широкого семантичного діапазону” (Виноградов, 1947, с. 243). Тобто модальністю називали будь-яке цілісне вираження думки, емоції, інтенції і тд, яке відображає реальність в висловлюванні, що втілюється за допомогою інтонаційних засобів та передає граматичні значення. Виходячи з такого трактування модальності, її інтерпретували як лінгвістичну категорію, що констатує суб’єктивне ставлення мовця до висловленої ним думки через призму реальності, ірреальності або можливості, так яка охоплює досить широкий спектр модальних значень: спонукальність, питальність, розповідність, переповідність, можливість та гіпотетичність. Іншими словами, кожне речення включає в себе модальне значення як істотну конструктивну ознаку (Виноградов, 1947).

Словник української мови в 11 томах (1973, с. 775) подає таке значення модальності: “Грамматична категорія, яка означає відношення змісту мовлення до дійсності і виражається за допомогою форм способу дієслова, інтонації, вставних слів і т. ін. ”. Наразі відслідковується розширення поняття модальності, перенесеного з логіки в лінгвістику – тепер воно охоплює все можливе оточення пропозиції, будь-який комунікативний модус (Бондар, 2014), а саме модус оцінки, знання, думки, говоріння.

Поняття модальності визначається по-різному, в залежності від галузі науки, яка її розглядає. В філософській концепції модальність являє собою співвідношення між можливим, необхідним та дійсним і розглядає таке співвідношення у багатоаспектності існування індивіда. Логіка, натомість,

розглядає функціонал модальних значень у формалізованих системах аргументації. В лінгвістиці основоположним є визначення статусу та місця категорії модальності серед інших лінгвістичних категорій, і способів та засобів вираження модальних значень на різних мовних рівнях.

Одним із перших у західноєвропейській лінгвістиці до питання категорії модальності звернувся швейцарський науковець Шарль Баллі. Досліджуючи загальну теорію мови, він зазначив, що “модальність – це душа висловлювання... як і думка, вона утворюється в основному в результаті активної діяльності під час говоріння суб’єкта. Відповідно, не можна надавати великого значення висловлюванню, якщо в ньому не виявлено будь-яке вираження модальності” (Баллі, 1955, с. 44). В його працях тема модальності фігурує в якості важливого компоненту формування висловлення.

У своїх дослідженнях Баллі дійшов висновку, що висловлювання утворюється шляхом поєднання двох протилежних складових – об’єктивного та суб’єктивного. Лінгвіст стверджує: “Експліцитне висловлювання складається, таким чином, з двох частин: одна з них буде корелятивною процесу, що утворює уявлення (наприклад, *la pluie “дощ”, une guerison “одужання”*), за прикладом логіків ми називатимемо її диктумом. Друга містить головну частину висловлювання, без якої взагалі не може бути висловлювання, а саме вираження модальності, корелятивної операції, створеної мислячим суб’єктом. Логічним і аналітичним вираженням модальності служить модальне дієслово (наприклад, *думати, радити, бажати*), а його суб’єктом – модальний суб’єкт; обидва разом утворюють модус, що доповнює диктум” (Баллі, 1955, с. 44).

Поняття “диктум” та “модус”, варто зазначити, були запозичення Баллі у схоластів епохи Середньовіччя. Використання методу перенесення понять з області філософії в область лінгвістики за принципом їхньої семантичної подібності стали фундаментальними для розвитку розуміння змісту і форми висловлювань. Висновками своїх наукових розвідок на тему модальності і уведенням в широкий ужиток понять “диктум” та “модус” Шарль Баллі

закріпив за собою статус основоположника дихотомічної структури речення. Іншими словами, диктум – це про дійсність, реальність, а модус – відношення мовця до цієї реальності. Диктум експліцитний на постійній основі, модус же може міняти свою природу і набувати як експліцитності, так і імпліцитності.

Сучасна наука розглядає модальність суто як лінгвістичну категорію. Однак в працях сучасних науковців є суперечливі твердження щодо категоріального статусу та спектра модальних значень. Також це стосується і характеру взаємовідношень у термінах “диктум” та “модус” – відсутність єдності у підході до визначень та трактувань слугує постійним джерелом плутаниці.

Модальність – це мовна універсалія, тобто є категорією, що наділена спільними ознаками, які властиві всім природним мовам світу (Кочерган, 2002). Іншими словами, модальність як екстралінгвістична категорія має перелік основних засобів реалізації, таких як фонетичні, лексичні, граматичні, лексико-граматичні, синтаксичні, інтонаційні, стилістичні.

Як стверджує Бондаренко, існує аналітичний та умовний способи реалізації модальності (Бондаренко, 1979). При першому використовують службові слова – вставні слова, частки, аналітичні дієслівні конструкції, що позначають проблематичну достовірність. Він найбільш виражений у мовах флективного типу. Мовам іншого типу притаманні аналітичні модальні конструкції як різновид модальних одиниць – у деяких синтетичних або полісинтетично-аглютинативних мовах модальність виражена за допомогою афіксації.

Єдності в систематиці модальності серед мовознавців також немає. Загалом було озвучено декілька пропозицій щодо виділення підвидів модальності. Так, британський лінгвіст Джон Лайонс видів два типи: епістемічну та деонтичну модальності (John Lyons, 1977). Натомість Вільям Фроулі наполягав на трьох – епістемічній модальності, деонтичній модальності та негативній модальності (William Frawley, 1992), а Палмер стверджував, що існує 4 основні види: епістемічна, доказова, деонтична та

динамічна модальності (Frank Robert Palmer, 2001). За Палмером, перші два види (тобто епістемічна та доказова модальність) є “пропозиційною модальністю”, а третій і четвертий типи (тобто деонтична та динамічна модальність) є “модальністю подій” (Frank Robert Palmer, 2001). Незважаючи на відмінності в позначенні підвидів модальності, у ранніх дослідженнях поділяється думка щодо таких визначень – епістемічна модальність і деонтична модальність є двома важливими компонентами, якими не можна нехтувати під час вивчення модальності; епістемічна модальність стосується можливості і припущення, деонтична модальність позначає повеління, обов’язок і заборону (дозвіл).

Існує відкрите питання щодо категоріальної віднесеності лінгвістичної модальності. На думку Г. О. Золотової, модальність є синтаксичною категорією, яка може бути властивою і реченню та розглядатись як “одна з предикативних категорій, разом із синтаксичними категоріями часу та особи, що в сукупності виражають віднесеність речення до дійсності” (Золотова, 1973, с. 93), і бути властивою словосполученню, що вже відносить її до непредикативних синтаксичних конструкцій. Г. В. Колшанський (1961) та В. В. Виноградов (1947) відносять модальність до семантичних категорій. О. І. Беляєва розглядає модальність як функціонально-семантичну категорію (1985).

Є. Й. Шендельс та А. В. Гулига інтерпретують модальність як макрополе, яке “може бути розділене на два поля – Поле Дійсності та Поле Недійсності у широкому розумінні цього слова” (1969, с. 76). Російський лінгвіст Петров досліджує модальність як комунікативну категорію, тобто визначає її як “відношення змісту повідомлення до дійсності, яке встановлюється мовцем з метою дієвості й активізації мовленнєвої комунікації” (1982, с. 147). У наукових розвідках останніх років все більше схиляються до теорії триаспектності мовного висловлення – наряду з семантичною та синтаксичною структурою враховують ще прагматичну (Арутюнова, 1998).

Важливим етапом дослідження модальності є диференціація термінів лінгвістичної модальності та предикативності. Предикативність являє собою набагато ширший обсяг, адже виражається в синтаксичних категоріях особи, часу і, що важливо, модальності. Звідси слідує, що модальність є нічим іншим, як лише одним із аспектів предикативності, формою її реалізації (Виноградов, 1947). Гальперін також розмежовує ці два поняття, наголошуючи, що “суть модального відношення безпосередньо залежить від того, як мовець мислить, реалізує та кваліфікує своє повідомлення, а також як ставиться до дійсності. Предикативність, формуючи речення за існуючими в мові правилами, тільки прив’язує висловлене до конкретної дійсності і цим організує граматичну одиницю мовного повідомлення” (1981, с. 113).

Мухтарулліна у своїй праці “Когнітивно-зіставний опис категорії модальності в англійській та башкирській мовах: Монографія” пише, що “категорія модальності, як категорія антропоцентрична, відображає різні сторони життєдіяльності людини, її відносини з предметами та явищами зовнішнього світу” (2004, с. 6). Вчена акцентує, що модальність як явище є “інваріантним компонентом внутрішнього лексикону людини”, тобто, по суті, є невід’ємною частиною когнітивних процесів, що протікають у людській свідомості (2006, с. 6).

Отже, модальність відноситься до однієї з основних багатоаспектних граматико-семантичних категорій, вивчення якої є центровим у наукових розвідках багатьох лінгвістів світу. У основі дослідження категорії модальності як універсальної семантичної категорії мови лежить антропоцентричний фактор, тобто вивчення поведінки особистості у процесі комунікації. Єдиного підходу до тлумачення модальності немає, так як сама категорія і засоби її вираження залежать від мовних та позамовних чинників, властивих різним мовним системам. Гіперкатегорія модальності досить об’ємна, різнопланова, функціонуюча на всіх мовних рівнях і реалізовується в мові різноманітними засобами, притаманними тій чи іншій мові.

1.2 Об'єктивна та суб'єктивна модальність

Традиційно прийнято поділяти модальність на об'єктивну та суб'єктивну. Такий підхід до дуальної структури одного поняття належить Н. Ю. Шведовій (1970). Перша розуміється як вираження оцінки дійсності, друга – як вираження власного ставлення автора до того, що він повідомляє. Мовознавці констатують, що об'єктивна модальність є обов'язковою для будь-якого висловлювання, а суб'єктивна – факультативною.

“Просте висловлювання має свою власну систему формальних властивостей, що за допомогою спеціальних граматичних засобів дозволяє йому позначати, що те, що повідомляється, або дійсно відбувається у теперішньому, минулому чи майбутньому, або ж мислиться як ірреальне, тобто можливе, бажане, належне чи необхідне. Весь цей комплекс граматичних значень називається об'єктивно-модальними значеннями або об'єктивною модальністю” (Шведова, 1970, с. 542). Таким чином, об'єктивна модальність присутня в будь-якому висловлюванні, і разом з синтаксичним часом утворює категорію предикативності, яка в свою чергу реалізується через конкретні граматичні засоби.

“Крім закладеного в системі форм висловлювання об'єктивно-модального значення, що відносить повідомлення в план реальності/ірреальності, кожне висловлювання, побудоване на основі тієї чи іншої абстрактної схеми пропозиції, має суб'єктивно-модальне значення. Якщо об'єктивно-модальне значення виражає характер відношення до дійсності, то суб'єктивно-модальне значення висловлює ставлення того, хто говорить, до того, що повідомляється” (Шведова, 1970, с. 545). Суб'єктивно-модальні значення реалізуються за допомогою низки спеціальних інтонаційних та лексико-граматичних засобів.

Отже, згідно Н. Ю. Шведової (1970), категорія модальності може бути репрезентована сукупністю об'єктивної модальності, що характеризується як

граматична категорія з однієї сторони, та суб'єктивної модальності, що головним чином характеризується як лексична категорія, з іншої сторони.

Звертаючись до класифікації Золотової, об'єктивна модальність виражається морфологічними (способом дієслова), конструктивно-синтаксичними (модальністю номінативних, неповних, з “нульовою” зв'язкою речень), та інтонаційно-синтаксичними засобами (1973). Але не розглянуті модальні слова і предикати як один із засобів вираження, хоча вони є спеціалізованими лексико-граматичними засобами, за допомогою яких виражаються відношення можливості, необхідності, бажаності (Борщ, 1983).

Суб'єктивно-модальне значення нерозривно пов'язане з оціночною категорією. За словами Ярцевої, “сміслову основу суб'єктивної модальності утворює поняття оцінки в широкому значенні цього слова, включаючи не тільки логічну кваліфікацію повідомлюваного, але й різні види емоційної реакції” (1990, с. 303). Оцінчне судження присутнє в будь-якому висловлюванні, оскільки суть вираження думки в тому, щоб передати своє відношення – позитивне, нейтральне чи негативне.

Суб'єктивну модальність також розмежовують на експліцитну (виражену) та імпліцитну (приховану) (Козловський, 1997); агентивну (з вираженим суб'єктом дії) та неагентивну (без вираженого суб'єкту дії), опосередковану (непряму) та неопосередковану (пряму) (Ткачук, 2002).

Суб'єктивна модальність реалізується за допомогою спеціальних лексико-граматичних засобів, порядку слів, інверсією (Ярцева, 1990), вигуків, (Мірченко, 2001), введенням модальних часток для вираження емоції, інтонаційно (Кокова, 2014), спеціальними синтаксичними конструкціями тощо.

Суб'єктивна модальність, будучи функціонально-семантичною категорією, відіграє важливу роль у текстах науково-популярного спрямування – через своє особисте відношення до описуваних подій автор формує ставлення до них читача. Для об'єктивної модальності денотатом є

навколишній реальний світ, а для суб'єктивної він полягає в осмисленні цього світу і явищ, що відбуваються в ньому (Виноградов, 1979).

На думку Ляпон, об'єктивна модальність “виражає відношення мовця до дійсності в категоріях відмінку, часу, за допомогою синтаксичних форм дієслів та часток” (1990, с. 240). Форма дієслова дійсного способу, наприклад, позначає відношення категорії реальності, а форма умовного способу (бажальний, спонукальний, умовний, закличний) – відношення категорії необхідного, бажаного.

Розмежовуючи сфери об'єктивної та суб'єктивної модальності, варто зазначити, що синтаксична наука наразі вивчає різноманітні граматичні форми і з погляду змісту. Відтак в межах речення вигуки, вставні слова, частки, словосполучення досліджуються з позиції засобів вираження суб'єктивної модальності (Бондаренко, 1978).

Суб'єктивна модальність як універсальна категорія реалізовується на лексичному рівні за допомогою модальних маркерів, які передають оціночні смисли, що властиво і для морфологічного та синтаксичного рівнів (Любимова, 2015). Така універсальність добре відстежується при трансформації мови у мовлення, коли суб'єктивна модальність реалізовується в мовленні, в мові будучи вираженою як можливість.

Аналізуючи відповідну літературу, можемо зробити висновок, що більшість науковців схиляється до умовності протиставлення суб'єктивної та об'єктивної модальності. На думку Пешковського, єдине відношення, яке виражає категорія модальності, це ставлення мовця до зв'язку, який встановлюється ним між змістом висловлювання та реальністю. Іншими словами це “ставлення до відношення” (Пешковский, 1956).

Касевич намагається структурувати послідовність семантичних дій, які стосуються процесу формування висловлювання. Досліджуючи структуру категорії модальності, науковець виділяє внутрішню, зовнішню модальні рамки та комунікативну рамку (Касевич, 988). Можна провести такі паралелі: внутрішня рамка співвідноситься з об'єктивною модальністю, а зовнішня

рамка, відповідно, з суб'єктивною модальністю. Касевич стверджує, що “внутрішня модальна рамка відображає те, традиційно прийнято називати об'єктивною модальністю. Поряд з останньою, як відомо, заведено говорити про суб'єктивну модальність. Якщо оператори внутрішньої модальної рамки, як стверджувалося вище, відіграють роль своєрідних зв'язок, які встановлюють тип відношень між предикатом та його аргументами, то у разі суб'єктивної модальності ми маємо справу з встановленням типу відношень іншого роду: між модальним суб'єктом – джерелом оцінки – та пропозицією загалом” (Касевич, 1988, с. 723).

Є дослідники, які відмовляються від розмежування модальності на об'єктивну та суб'єктивну, аргументуючи свою позицію. Осетров, до прикладу, розглядає модальність як належність синтаксичної системи, і визначає її семантико-синтаксичною категорією, тому що вона відіграє важливу роль в формуванні семантичної структури речення. За його словами, модальність носить об'єднаний об'єктивно-суб'єктивний характер (1983).

Семчинський (1988) та Фефілов (1991) прибічники думки, що подібний розподіл на суб'єктивну та об'єктивну модальності “є взагалі невиправданим”, адже не існує чіткої градації між значеннями цих двох модальностей та засобами їх мовного вираження. Такої ж думки Дешерієва : “Враховуючи нескінченність процесу пізнання людиною навколишнього світу і самого себе, відносну достовірність набутих нею знань, а також єдність набору засобів вираження модальності в мові, що використовується як у вихідних, так і в похідних реченнях парадигм актуального читання, нам видається взагалі невиправданим поділ мовної модальності на «об'єктивну» та «суб'єктивну»” (Дешерієва, 1987, с. 39).

Отже, об'єктивна модальність стосується співвідношення висловлювання та об'єктивної дійсності, а суб'єктивна – ставлення мовця до змісту ним висловленого, відтак суб'єктивна модальність розглядається як форма мовлення і присутня у всіх висловленнях. Ми дослідили, що мовознавці мають полярне бачення щодо доцільності розмежування модальності на

об'єктивну та суб'єктивну. Більшість притримується традиційної класифікації, водночас бачимо приклади наукових праць, у якій обґрунтована протилежна думка. Подібне розподілення слугує основою для поглибленого вивчення категорії в контексті її можливої актуалізації. Різноманітність та неоднотайність у підходах до проблеми диференціації суб'єктивної та об'єктивної модальності в черговий раз підкреслюють багатоаспектність та складність цієї категорії.

1.3 Категорія модальності в наукових дослідженнях китайського мовознавства

Будучи універсальною лінгвістичною категорією, модальність реалізовується у різноманітних мовних системах, і є предметом наукових розвідок багатьох китайських мовознавців. Дослідники займались вивченням засобів і способів вираження модальності, розробляли авторські концепції, здійснювали аналіз специфічних семантичних та синтаксис рис, властивих модальним одиницям китайської мови.

Варто зазначити, що єдиного терміну для позначення лінгвістичної модальності в китайській мові не існує. Натомість китайські мовознавці використовують такі поняття, як 语气 *yǔqì* та 情态 *qíngtài*. Перше українською перекладається як “тон, інтонація, модальність”, друге має значення “настрій, модальність”. Основною проблемою у розмежуванні цих двох термінів є відсутність чіткої змістовної межі між ними, вираженої явищем термінологічної невизначеності. Таке положення справ формально розділило китайських мовознавців на три групи: тих, хто для позначення модальності використовує поняття 语气 *yǔqì*; тих, хто надає перевагу терміну 情态 *qíngtài*, та тих, хто використовує власні неологізми.

До першої групи відносяться такі вчені, як Ван Фейхуа 王飞华, Хе Ян 贺阳, Чи Хуйян 齐沪扬 та ін. До другої належать Чжу Гуаньмін 朱冠明, Пен Лічжень 彭利贞, Сюй Хепін 许和平, Цхуй Сілян 崔希亮 та ін. Найяскравішим

представником третьої групи, що застосовує авторські терміни для позначення модальності, є Вень Суолінь 温锁林.

Мовознавець Хе Ян 贺阳, який у своїх працях використовує термін 语气 *yǐqì*, дає таке визначення модальності: “модальність – це суб’єктивне сприйняття мовцем висловлювання, що було виражене за допомогою граматичних засобів. Де-факто модальність має дві основні риси: 1) на семантичному рівні твердження можна розділити на модальність та висловлювання. Висловлювання – це виклад про речі чи події, модальність – це виклад сприйняття висловлювання, зміст та ціль висловлювання, а також відношення мовця до судження, його оцінка, емоції і тд... 2) на рівні форми модальність – це категорія (значення), виражене за допомогою граматичних форм” (1992, с. 59). Хе Ян 贺阳 розподілив модальність на три категорії: 评判语气 *píngpàn yǐqì* (оціночна модальність), 功能语气 *gōngnéng yǐqì* (емотивна модальність) та 情感语气 *qínggǎn yǐqì* (комунікативна модальність) (1992).

Іншим китайським лінгвістом, що подав своє трактування категорії модальності, є Пен Лічжень 彭利贞. Він прибічник використання терміну 情态 *qíngtài*. Його визначення звучить як “модальність – це суб’єктивне відношення мовця до істинного значення висловлювання або до дійсного стану речей” (彭利贞, 2007, с. 4). Пен Лічжень 彭利贞 відомий своїми фундаментальними дослідженнями категорії модальності в китайськомовному мовознавстві.

Вень Суолінь 温锁林 заперечує використання цих двох термінів, оскільки вважає трактування модальності, які запровадили західні науковці, неактуальним для відображення тієї сутності модальності як філологічного явища, яким воно є в китайській мові. Натомість він пропонує термін 口气 *kǒuqì*, використання якого обґрунтував так: “Модальність являє собою суб’єктивне відношення мовця по відношенню до висловлювання, тобто суб’єктивні емоції та відношення мовця, котрі містяться в об’єктивному висловлюванні” (温锁林, 2013, с. 23).

Тему модальності в китайській мові у своїх дослідженнях вивчав науковець Hsieh. Він розробив лінгвістичну концепцію, згідно якої мовознавці досліджували явище модальності через призму певних моделей, як-от міжмовна модель, англійська модель, модифікована модель (Hsieh, 2005).

У міжмовній моделі основоположним стало визначення модальних слів як самостійного синтаксико-семантичного класу з низкою притаманних цьому класу особливостей. Тобто смислове значення всіх лексичних одиниць, що утворюють цей клас, є однаковим для всіх мов, проте єдина відмінність полягає в унікальності граматичних законів функціонування цих лексичних одиниць в структурі речення, тому що риси функціонування властиві лише китайській мові (Hsieh, 2005).

У фундаментальній праці з дослідження модальності, написаної F. R. Palmer, було виведено певну систему категорії модальності. При порівнянні її з подібною системою, створеною Чи Хуйяном 齐沪扬, бачимо, що категорія модальності в китайській мові 语气 *yǐqì* за семантичним змістом відповідає терміну *modality* в англійській, тобто вона ширше просто способу дієслова і перекладати цей термін українською як *спосіб* буде недоречно (Palmer, 2001).

Здебільшого китайські лінгвісти розглядають 语气 *yǐqì* та 情态 *qíngtài* виключно як суб'єктивну сторону висловлювання, тобто мають на увазі передачу ставлення мовця та його емоцій. При цьому, вони не вводять в ці поняття сторону співвідношення висловлювання до дійсності через ознаки реальності/ірреальності, потреби та можливості. Так, в китайській мові існує такий член речення, як комплемент (доповнення) 补语 *bǔyǔ*, який слугує модифікатором дії. Окрім інших, він ще представлений типологічно модальним комплементом 情态补语 *qíngtài bǔyǔ* (Яхонтов, 1957).

За допомогою 情态补语 *qíngtài bǔyǔ* мовець виражає думку зі сторони якісної оцінки того, про йдеться, але не говорить про доцільність чи можливість стану або дії:

1. 你这话就糊涂得可以! *nǐ zhè huà jiù hútú dé kěyǐ!*

Ну і нісенітниця ти говориш!

2. 今天的训练很痛苦。 *jīntiān de xùnlìan hěn tòngkǔ.*

Сьогоднішнє тренування було дуже болісним.

3. 他喊得嘶哑起来! *tā hǎn dé sīyǎ qǐlái!*

Він так кричав, що захрип!

Таким чином, питання категорії модальності в китайській мові залишається відкритим. Різні науковці бачать свої підходи до вивчення модальності як лінгвістичної категорії. Серед викладеного вище, ми зазначимо, що у китайській мові категорія модальності відображає ставлення чи оцінку висловлювання, у якій також беруть участь інтонація і міміка.

1.4 Категорія модальності в наукових дослідженнях українського мовознавства

Нам достеменно мало відомо про рівень розробки граматики української мови в часи Київської Русі. Праці з дослідженнями будови мови з'явилися лише наприкінці XVI ст., але наукові твори щодо модальності були створені набагато пізніше, лише з середини XIX ст. – це був пласт робіт, що стосувалися конструкцій зі зв'язкою та інфінітивом, які були засобом вираження волюнтативної модальності.

На формування граматичних особливостей української мови впливало багато факторів, які були спричинені історичним перебігом подій. Візантійська та грецька граматична наука залишила свій відбиток у розумінні мовних процесів для східних слов'ян. Так, Л. Зизаній в своєму фундаментальному дослідженні 1596 року згадує термін “образ”, який ототожнює з латинським “modus”, проте не дає йому визначення. Однак виділяє чотири його способи, які відомі нам тепер: неозначений, наказовий, дійсний та бажальний.

Мелетій Смотрицький був першим, хто в східнослов'янській лінгвістиці дав визначення способу дієслова як граматичної категорії. Праця 1619 року

носить назву “Грамматика славенскія правилное синтагма”, в ній розкривається, що сутність дії полягає в трьох відношеннях – дійсності, бажанні і можливості. За Смотрицьким, “образъ” дії реалізовується через форму способу (Миронова, 1991, с. 159). Дієслова способу “подчинительного наклонения” виражали суб’єктивне відношення мовця (Німчук, 1985, с. 122).

Перша граматики живої народної української мови, написана О. Павловським (1818), містила огляд тих самих способів дієслова, за допомогою яких виражається модальність, якими ми користуємось і зараз для вивчення цієї категорії. Чільне місце у праці під назвою “Львівська граматики” відведено дієслову як головному репрезентанту модальності. Варто зазначити, що у наукових роботах з граматики мови, головним чином, досліджували граматичну категорію способу дієслова (Головацкий, 1849).

Добіаш в своїй роботі “Опыт семасиологии частей речи и их форм” (Добиаш, 1897) стверджує, що показником головної модальності речення є граматична категорія способу дієслова.

Староукраїнські роботи почали суттєво відрізнятись від староруських: в мові закріплюються поняття *треба*, *потреба* із значенням необхідності, потрібності дії. Це важливий маркер початку формування особливих рис певних слов’янських мов, що сприяло виведенню модальності в рівень окремої граматичної категорії (Арполенко, 1982).

Підвалини наукового дослідження категорії модальності в українському мовознавстві було закладено в радянські часи. Варто знову згадати В. В. Виноградова, який досліджував дане явище: у його працях модальність розглянута як семантична категорія з лексико-граматичним характером (1947). Згодом, модальність почали досліджувати в якості логіко-поняттєвої, семантичної, синтаксичної, комунікативно-прагматичної категорії.

Середина XIX ст. в вітчизняному мовознавстві характеризується зміною вектору вивчення мови – мову починаються розглядати в контексті знакової системи з соціальним характером. Однак модальність досі залишається не розробленою категорією. Потебня присвятив низку досліджень вивченню

граматичних форм та категорій, в ході яких вивів чотири способи дієслова, що функціонують в східно-слов'янських мовах – умовного, дійсного, умовно-бажального, спонукального. Характерно, що умовний і спонукальний виражають не реальну подію, а тільки існуючи в уяві мовця (Потебня, 1941).

Значних результатів вивчення модальності в межах українського мовознавства досягнули вітчизняні лінгвісти М. П. Кочерган (1999; 2002), О. І. Бондар (1996), В. Д. Шинкарук (1995; 2003), М. В. Леонова (1983), І. Р. Вихованець (1988), А. П. Гриценко (1975), Шанський (1972).

На сьогоднішній день одним із актуальних підходів у мовознавстві до вивчення граматичних аспектів є функціональний підхід. Зрозуміло, що дослідження сутності мови неможливе в рамках вивчення лише системно-структурної її організації, а потребує вивчення законів її загального функціонування.

В українській мові, як стверджує Шанський (1972), на морфологічному рівні модальність виражається за допомогою форм способу дієслова, які передають широкий спектр модальних значень. На синтаксичному рівні модальність репрезентована вставними словами і конструкціями (словосполученнями).

У сучасній українській мові модальність вивчається у межах суб'єктивної модальності: як компонент у функціонально-семантичному полі достовірності/недостовірності. У цьому полі опис мовних способів вираження семантики модальності відтворюється у ядерно-периферійній схемі. У ядрі локалізовані лексичні засоби, в периферії – синтаксичні та інтонаційні засоби.

Багатогранність категорії модальності досі породжує ряд суперечностей серед дослідників щодо єдиного трактування. Проблема дослідження, насамперед, зумовлюється рядом об'єктивних причин: 1) відсутність повного розуміння всіх характеристик; 2) симбіоз різних мовленнєвих функцій; 3) багаторівневість та ранговість синтаксичної системи; і рядом суб'єктивних причин: 1) відсутність унітарної граматичної концепції; 2) недоопрацьованість сектору функціональної граматики.

Отже, в українській мові питання модальності розробляється науковцями з 60-х років ХХ ст., хоча перші підвалини розуміння функціонування способу дієслова як модального показника були ще в ХVІІ ст. Єдиного трактування, в силу об'єктивних та суб'єктивних причин, категорії модальності немає, однак її відносять до функціонально-семантичної категорії, що виражає відношення мовця до змісту висловлювання та зміст висловлювання до реальності.

1.5 Проблематика дослідження модальності у зіставному аспекті двох мов

Хоча теорії та твердження про модальність, розроблені на основі досліджень однієї мови, дають багату інформацію для досліджень інших мов, фундаментальні відмінності між мовами з точки зору типології визначили, що висновки, зроблені однією мовою, можуть бути неактуальними під час роботи з іншою.

Подібними дослідженнями мов у зіставному аспекті на всіх рівнях мовної структури займається контрастивна лінгвістика. Ця галузь мовознавства вивчає інтерференцію – складне лінгвістичне явище, що відбувається під час поєднання основоположних мовних понять своєї рідної та іноземної мов. Функціональні можливості мов відмінні одна від одної в силу різного сприйняття етнічними групами оточуючого світу. Часткова еквівалентність граматичного та лексичного ладу породжує хибне уявлення повної відповідності всіх мовних рівнів двох різних мов.

Мова є системою самоорганізованою і розвивається як продукт діяльності мовців, що нею спілкуються. Саме через людський фактор формування особливостей мовних систем слід розглядати мову з культурно-еволюційної точки зору. Елементи останньої стали одним із основних підходів у лінгвістичній типології, про яку вперше згадує в 1795 році Гумбольдт.

Так, виходячи з типологічної класифікації мов, китайська мова як мова ізолюючого типу та українська мова як флективна різняться між собою рядом формально-структурних рис. Ці риси визначають суттєві відмінності в лексичному пласті, що в свою чергу формують одну із головних причин відсутності єдиних лексичних відповідників в двох мовних системах.

Українська мова характеризується розгалуженою системою морфологічних категорій та граматичних форм. Порядок слів в українському реченні вільний, від перестановки слів в реченні може змінюватись конотація усього висловлювання. Граматичні значення в китайській мові виражаються через допоміжні дієслова, службові слова, сполучники, прийменники та за допомогою сталого порядку слів в реченні. Порядок слів у реченні визначається за чіткою сталою формулою: *суб'єкт + час + образ дії + місце + інструмент + адресат + дієслово + тривалість*.

Спільними засобами вираження модальності в китайській та українській мовах є модальні частки, вставні слова, модальні дієслова, інтонація. Саме відмінності на цьому рівні породжують основну проблему дослідження модальності у зіставному аспекті двох мов.

Вираження модальності в українській мові ускладнено такими категоріями суб'єктивної модальності, як категорія оцінки, категорія емоційності, категорія експресивності, категорія сумніву і тд, натомість в китайській мові конструкція, котра виражає модальність, являє собою ускладнену розгалужену систему.

Категорія дієслів в українській мові є об'ємною та складною. Вони розділяються за перехідністю/неперехідністю, доконаністю/недоконаністю, дієвідмінами, способами, формами. В китайській мові дієслово несе головне граматичне навантаження. Вони розділяються на статичні/динамічні, перехідні /неперехідні дієслова, дієслова-зв'язки. Останні є специфічною ознакою китайської граматики.

В українській мові модальні значення можуть бути виражені за допомогою форм способу дієслова:

1. Він **би** заспівав, якби було менше людей. (умовний)

如果人少的话，他**就会**唱。 *rúguǒ rén shǎo dehuà, tā jiù huì chàng.*

2. Завтра виступатиму на конференції. (дійсний)

明天我**将**在会议上发言。 *míngtiān wǒ jiàng zài huìyì shàng fāyán.*

3. **Йди** геть! (наказовий)

滚开! *gǔn kāi!*

Теперішній та майбутній час в повідомленні китайської мови не виражається і не розрізняється. Теперішній час може нести відтінок модальної можливості:

学生通过 WeChat 与亲戚交流。 *xuéshēng tōngguò WeChat yǔ qīnqī jiāoliú.*

Студенти **зв'язуються** з сім'єю через WeChat = *можливість зв'язуватись.*

Існує проблема передачі певних способів вираження модальності однієї мови на іншу, відтак – ускладнюється досконале вивчення суцільного явища модальності. Наприклад, китайській мові властиве використання конструкцій з компонентом можливості, що є невластивим українській мові:

我明天有事，**不能**去见你 *wǒ míngtiān yǒushì, bùnéng qù jiàn nǐ*

Матиму справи, аби завтра побачитись (в значенні *не маю можливості прийти*)

В українській мові граматичні категорії залежать від частин мови, в той час як в китайській мові відсутні конкретні морфологічні показники, які б характеризували ці частини. Тобто одне слово в китайській мові може виступати в ролі різних частин мови, що ускладнює розуміння передачі модальних значень через них.

Так, проблематика дослідження модальності в зіставному аспекті двох мов полягає, в першу чергу, в типологічних відмінностях цих знакових систем. Контрастивна лінгвістика розглядає дві мови шляхом порівняння всіх мовних рівнів, аналізуючи аломорфні та ізоморфні риси їх функціонування. Явище модальності репрезентоване в українській та китайській мовах одним набором

засобів, однак неперекладність деяких понять та специфічні ознаки цих мов являють собою проблему в питанні додаткових досліджень в цій галузі.

Висновки до розділу 1

Отже, у розділі 1 ми дослідили наступне:

1. Модальність відноситься до однієї з основних багатоаспектних граматико-семантичних категорій. Неодностайність у трактуванні змісту модальності серед мовознавців свідчить про об'ємність та складність цієї категорії.

2. Під модальністю розуміють відношення змісту висловлювання до дійсності та ставлення мовця до того, про що йдеться в висловлюванні. Вона може носити характер ствердження, спонукання, бажання, достовірності, реальності, ірреальності, припущення.

3. Гіперкатегорія модальності досить об'ємна, різнопланова, неоднорідна, функціонуюча на всіх мовних рівнях і реалізовується в мові різноманітними засобами, притаманними тій чи іншій мові.

4. Традиційно модальність розмежовують на об'єктивну та суб'єктивну. Перша стосується співвідношення висловлювання та об'єктивної дійсності, а друга – ставлення мовця до змісту ним висловленого.

5. Для позначення модальності в китайському мовознавстві використовують два поняття – 语气 *yǐqì* та 情态 *qíngtài*. Різні науковці бачать свої підходи до систематизації категорії модальності. Єдиного цілісного дослідження, яке б розкривало сутність явища модальності повністю і не викликало суперечностей, немає.

6. У сучасній українській мові модальність вивчається у межах суб'єктивної модальності – як компонент у функціонально-семантичному полі достовірності/недостовірності.

7. Типологічні відмінності між китайською та українською мовами визначили, що висновки, зроблені під час вивчення одного і того самого

філологічного явища в межах однієї мови, можуть бути неактуальними під час роботи з іншою.

РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ У КИТАЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Наукове дослідження неможливе без використання сукупності методів, що являють собою головний інструмент для досягнення поставленої мети. В другому розділі нашої кваліфікаційної роботи ми розглянемо методи, які ми використовували для дослідження категорії модальності, а також класифікуємо засоби вираження модальних значень. Важливим для диференціації категорії оцінки та категорії модальності є встановлення певних критеріїв розмежування, які протиставлять ці поняття та визначають межі їх функціонування.

2.1 Класифікація засобів вираження модальності

Категорія модальності в лінгвістиці виражена цілою системою певних граматичних значень, що реалізуються на різних рівнях мови через широкий спектр засобів. Одним із центральних питань дослідження модальності є класифікація засобів вираження цієї категорії. Системний підхід до вивчення мови передбачає структурування таких класифікацій.

Як нами вже було досліджено раніше, модальність диференціюють на об'єктивну та суб'єктивну. Об'єктивна модальність передає характер відношення змісту висловлення до реальності, і загально виражається через форми способу дієслова, використання модальних одиниць в структурі висловлювання, інтонацію.

Згідно наукових досліджень Г. О. Золотової, з об'єктивна модальність виражається морфологічними (способом дієслова), конструктивно-синтаксичними (модальністю номінативних, неповних, з “нульовою” зв'язкою речень), та інтонаційно-синтаксичними засобами (1973). Однак, нею не розглянуто лексико-граматичні засоби, що репрезентуються предикативами та модальними словами. Так, маємо підстави для виокремлення ще одного типу засобів вираження модальності, а саме лексико-граматичного. Семантично всі

види об'єктивної модальності володіють певним набором засобів вираження, що різняться від засобів вираження інших значень. Отже, кожен з об'єктивно-модальних значень можна визначити як субкатегоріальний.

Спосіб дієслова виступає основним засобом вираження об'єктивної модальності. Він являє собою морфологічну категорію дієслова, при якій виражається відношення дії, що він позначає, до всієї іншої реальності. В основному це позначення реальності та ірреальності позамовної дійсності.

Вважається, що спосіб дієслова став “основою для відкриття і розробки теорії мовної модальності” (Петров, 1982, с. 21) у лінгвістиці, оскільки завдяки цій категорії стало можливим співставлення судження та логічного предикату з реченням та присудком. Так, можна провести логічне продовження між способом дієслова та модальністю судження, яке стало основою дослідження в лінгвістиці поняття мовної модальності.

Однак важливо зазначити, що категорія способу дієслів не є універсальною для вивчення модальності у всіх мовах. Згідно Петрова, з нею “пов'язана проблема окреслення її значень. З одного боку, перелік значень помітно розширюється при зіставленні категорій способу різних мов” (1982, с. 30), а з іншого – в межах однієї мови можуть існувати різні значення способу дієслова, а в деяких мовах не існувати взагалі.

За Золотовою (1962), у разі відсутності в синтаксичній конструкції дієслова-присудка експліцитного значення, модальність може бути виражена самою конструкцією речення.

Конструктивно-синтаксичний засіб вираження модальності притаманний еліптичним реченням, тобто таким, в яких існує пропущений член речення, проте це зумовлено його семантичними чи структурними особливостями. Речення такого типу виражають процес, дію, буття, наявність, однак в своїй структурі не містять дієслівного присудка. В даному випадку модальність виражається через вставні слова, поєднання повнозначних слів з частками, вигуки, інтонацію, шляхом певного порядку слів в реченні та комбінування цих засобів.

Одним із засобів вираження категорії модальності є інтонація. Для розуміння того, які значення модальності вони в собі несуть, слід розрізняти інтонами – інтонаційні конструкції, що “співвідносяться з висловленням та синтагмою певного смислового типу” (Васильєва, Виноградова & Шахнарович, 1995, с. 144). Науковцями інтонами розділено на інтелектуальні та емоційні.

Інтелектуальні інтонами виконують основну або супровідну роль у вираженні модального значення. Їхньою основною функцією є диференціація висловлень за комунікативною установкою та підкреслення певних їх частин за ступенем важливості. Супровідна роль інтелектуальних інтонам полягає у спільній передачі модальних значень разом з морфологічними, контруктивно-синтаксичними і лексико-граматичними засобами. Контекст висловлювання та комунікативна ситуація зумовлюють використання інтонам, які можуть виражати волюнтативну модальність, емоційну модальність, структурну модальність.

Важливим засобом вираження модальності на лексико-граматичному рівні є модальні дієслова. Вони являють собою невелику групу дієслів, що виражають відношення мовця до дійсності замість того, щоб виражати класичні дію чи стан. Так, вони позначають бажання, можливість, необхідність, повинність і тд.

Перехід таких частин мови, як частки, дієслова, прислівники в розряд модальних, спричинив явище міжрозрядної омонімії, коли модальна одиниця та його ідентичний відповідник з іншої частини мови продовжують функціонувати паралельно один одному, з єдиною відмінністю у контексті своєю семантикою та функціональністю.

Слід розмежувати всі модальні засоби на мономодальні або такі, що володіють одним конкретним значенням у різноманітних контекстах, та полімодальні або такі, що володіють різними значеннями в різних контекстах.

На сьогоднішній день вченими прийнято описувати способи вираження модальності шляхом зображення їх в вигляді центр-периферійної схеми. В центр, або так зване ядро, враховують лексичні засоби. В периферію виносять синтаксичні засоби, а також інтонацію. Варто наголосити, що всі засоби

вираження модальності взаємодіють між собою незалежно від того, до яких рівнів суб'єктивної модальності вони належать.

Отже, засоби вираження модальності можна класифікувати на морфологічні, конструктивно-синтаксичні, інтонаційно-синтаксичні та лексико-граматичні.

2.2 Методика дослідження категорії модальності у китайській та українській мовах

Задля досягнення поставленої мети наше наукове дослідження повинне ґрунтуватись на визначеній системі способів організації і побудови теоретичних та практичних досліджень. Для проведення дослідження лексико-граматичних засобів вираження модальності в китайській та українській мовах в зіставному аспекті було застосовано низку загальнонаукових та суто лінгвістичних методів та прийомів.

Для теоретичного опрацювання матеріалу нами було застосовано метод *дедукції*, за допомогою якого було вивчено теоретичні підходи визначення лінгвістичної категорії модальності, а також сформульовано загальне поняття, що базується на наукових працях мовознавців, які займались розробкою даної теми.

Методи *аналізу* і *синтезу* як протилежно спрямовані засоби дослідження категорії модальності були використані для отримання свідчень про модальність в різних аспектах її функціонування. За допомогою *аналізу* ми теоретично розклали модальність на умовні складники, а за допомогою *синтезу* об'єднали окремі компоненти в єдине ціле та встановили їх зв'язок.

Порівняльно-зіставний метод дозволив нам зіставити дві мовні системи – китайську та українську мови – та дослідити на структурному рівні ізоморфні та аломорфні засоби вираження модальності. За допомогою даного методу стало можливим описати подібні та відмінні риси засобів репрезентації модальності в китайській та українській мовах.

Структурний аналіз – це метод аналізу філологічного явища на основі зв'язків і відношень між мовними елементами, в основу якого покладено виявлення того, як побудовано об'єкт, чим представлені зв'язки та відношення між його елементами. У нашому дослідженні ми використали *структурний аналіз* для виділення закономірностей структури та побудови речень з модальними одиницями в сучасній китайській та українській мовах.

Метод лінгвокультурного аналізу дозволив нам з'ясувати та проаналізувати культурні аспекти, що закладені в розглянутих прикладах висловлювань з модальними значеннями.

Для виокремлення в текстах фрагментів з модальними одиницями було застосовано *метод суцільної вибірки*. Таким чином, ми виокремили та провели аналіз 100 речень китайською та українською мовами з репрезентантами різних відтінків модальності в їх структурі.

Отже, використовуючи зазначені вище методи та прийоми ми змогли дослідити лексико-граматичні засоби вираження модальності в китайській та українській мовах в зіставному аспекті, а також простежити взаємозв'язок між структурою та функцією модальних одиниць. Ми змогли виділити основні аломорфні та ізоморфні риси в засобах вираження категорії модальності двох мов, та проаналізували функцію та структуру речень з модальними одиницями.

2.3 Критерії розмежування категорій модальності та оцінки

Лінгвістична категорія оцінки є універсальною та виражає відношення мовця до об'єкту реальності. Вона функціонує на різних мовних рівнях. Характерною ознакою категорії оцінки є конкретна структура, в яку входять “суб'єкт, об'єкт оцінки, оцінний предикат, шкала оцінок, аспект оцінки та її підстава” (Вольф, 2002, с. 12). Оціночне відношення людини до дійсності реалізується через оцінку. Оцінка виражається в мовленнєвій діяльності за допомогою співвідношення об'єкту позамовної дійсності висловлювання з

оціночним критерієм і визначення ступеню відповідності першого до останнього. Оцінка надає мовленню додаткового модального значення.

Як зазначає Ільїна, категорія оцінки – це “розумовий акт, що є результатом взаємодії людини з оточуючою її дійсністю. Людина оцінює здатність того чи іншого об’єкта задовільнити її потреби, бажання, інтереси або цілі. Визначивши предмет або його властивість корисним, приємним, добрим, красивим і т.п., вона здійснює оцінку” (Ільїна, 1984, с. 16).

Оціночний елемент не завжди просто виокремити зі структури мови, оскільки на нього можуть нашаровуватись інші мовні явища. Слід розмежувати такі категорії, як модальність, експресивність та емоційність. Така схожість, а іноді і взаємопроникнення цих категорій зумовлені онтологічним чинником, оскільки оцінка здебільшого супроводжується емоціями, а для передачі суб’єктивного відношення до предмету використовуються різні експресивні засоби мови.

Зазначені вище явища об’єднуються також в функціонально-прагматичному плані: відображають суб’єктивне відношення мовця та виконують функцію впливу (проявляється спектром вербальних та невербальних засобів). У висновку, багато мовних одиниць одночасно володіють оціночним значенням, емоційністю, експресивністю, та набувають стилістичного забарвлення в умовах комунікативного контексту.

Складність опису та диференціації від інших категорій полягає у складності в виокремленні оціночного компоненту. При вивченні категорії оцінки слід розглянути категорію емоційності. Емоційність визначають як “стан, що виникає в процесі прийняття рішення щодо оцінки явищ дійсності та їх зв’язку, відображене і закріплене в семантиці слова відношення, почуття мовця до об’єкта мовлення” (Цоллер, 1996, с. 64).

Такі науковці, як Шаховський (1997), Чернейко (1996), Худяков (1980) комбінують оціночний та емоційний компоненти в один і називають “емоційною оцінкою”. Такий взаємозв’язок трактується як залежність оцінки від емоцій: “Під час безпосереднього комунікативного акту оцінка неможлива без супроводу

емоціями” (Худяков, 1980, с. 81). Чернейко, зазначаючи взаємозв’язок категорії оцінки та категорії емоційності, акцентує, що “вибір знаку оціночного висловлювання суб’єктом оцінки визначається прийняттям чи неприйняттям особи, іншого об’єкта оцінки” (1996, с. 44). Тобто оцінка в певному сенсі “поглинає” в себе відповідну емоцію, а їхні параметри збігаються: *приємне – добре, неприємне – погане* (Лукьянова, 1986).

Як ми бачимо з вище зазначеного, категорії оцінки та емоційності тісно пов’язані між собою. Емоційні відтінки є обов’язковими при раціональному та інтелектуально-логічному оцінюванні. “У мові не існує двох чітко розмежованих одна від одної систем: системи логічних та афективних значень. Їх поділ – це лише необхідна абстракція... Вона не більш штучна, аніж встановлена у психології відмінність між розумовими і емоційними актами думки, яких в дійсності не існує” (Балли, 2001, с. 23).

Важливо зазначити, що семантика емоційності лежить в площині *схвалення-несхвалення*, натомість семантика оцінки – в площині *добре-погано*. Таким чином, категорія емоційності в когнітивному аспекті визначається як *відчувай схвалення або несхвалення*, а оціночне судження виражається в *визначенні добре це або погано*.

Ми приймаємо думку мовознавців щодо розмежування двох категорій – оцінки та емоційності – попри їх схожість. Однак існують ще категорії модальності та експресивності, які також слід диференціювати для розуміння їх функціонування в мові.

Грідін трактує поняття експресивності наступним чином: “Експресивність – сукупність семантико-стилістичних ознак одиниць тексту, які забезпечують її здатність виступати в комунікативному акті як засіб суб’єктивного вираження ставлення того, хто говорить до адресата або змісту мови” (Гридин, 1990, с. 591).

Експресивність являє собою поняття комплексне. В нього входять кілька мовленнєвих явищ, які в лінгвістиці трактуються по-різному. Серед них і, зокрема, категорії емоційності та оцінки, тобто вони є взаємопов’язаними. Як доказ, що оцінка та експресивність часто співіснують в межах одного слова,

наведемо слова лінгвіста Баллі: “проникнення у значення слів кваліфікативної діяльності свідомості та вираження у ньому емотивних реакцій суб'єкта мови на позначуване ним і створює «експресивне забарвлення мовних фактів»” (Балли, 2001, с. 391).

Однак категорія експресивності диференціюється від категорій оцінки та емоційності як явище, що виражається від елементів змісту. Виражаючи оціночне значення, експресивність володіє своїм набором мовних виражень, котрі можна розділити на видимі та невидимі. Перші проявляються в суфіксації, які надають слову суб'єктивної оцінки, або стилістичному маркуванні слів. Другий полягає у певному синтаксичному закріпленні слів або в використанні особливих засобів актуалізації (Телия, 1981)

Власне, хоч і категорії оцінки та експресивності взаємозумовлені, проте існують та функціонують окремо один від одного. З цього слідує, що емоційність та оцінка збагачують і доповнюють інформаційний об'єм висловлювання, а експресивність, не змінюючи вже наявний закладений сенс, посилює його. В оціночному висловлюванні містяться відомості про ціннісну значущість певного об'єкту для мовця, інформація про яку і є метою висловлювання. В той час як основною метою експресивно-забарвленого повідомлення є висловлення уявлення мовця щодо предмету, і таким чином впливати на реципієнта.

Питання розмежування модальності та оцінки було наріжним каменем багатьох лінгвістів. Золотова (1982), Потєбня (1958) та Виноградов (1980) у своїх наукових розвідках досягнули результатів, що вичерпно диференціювали дві категорії, однак досі сприймаються неоднозначно.

Як нами вже було досліджено, категорія модальності є неоднозначною, однак узагальнено визначається як мовленнєве явище, що граматично, лексично чи інтонаційно виражає ставлення того, хто говорить, до дійсності або предмету обговорення. Через близькість значень, що передаються через мовні категорії оцінки та модальності, постає проблема визначення їх меж не лише в площині логіки, але і в площині мовознавства. Виявлення співвідношення оцінки та модальності як мовних явищ вимагає визначення позицій щодо кожного з них.

Згідно вище сказаному можна дійти висновку, що оцінка розуміється як ставлення суб'єкта до іншого суб'єкта, об'єкта або явища; як судження мовця, його ставлення (Ахманова, 1969). Виражаючись мовними засобами, оцінка переходить в властивість, якої можуть набувати мовні одиниці, тобто оціночність.

За Арутюновою, яка розробила класифікацію оціночних значень (1998), є два підходи до визначення оціночних значень, а саме вузький та широкий. Оціночне значення може позначати загальну оцінку у випадку, якщо суб'єкт, об'єкт чи явище оцінюються за ознакою *хороший-поганий* чи *добре-погано*. Лінгвіст Вольф у своїх працях називає подібні мовні структури з таким оціночним значенням “власне оціночними” (1978, с. 40).

“Хороше означає відповідне ідеалізованій моделі макро- чи мікросвіту, усвідомлюваної як мета буття людини, а, отже, її діяльності; погане означає невідповідне цій моделі по одному з властивих їй параметрів” (Арутюнова, 1988, с. 59). Тобто, оціночне значення може співвідноситись і з дійсністю, і з ідеалізованою нереальністю.

Згідно наведених визначень оцінки в мовознавстві, можна відстежити такі узагальнені ознаки оціночного значення: обов'язкова наявність суб'єкта; вираження відношення суб'єкта до іншого суб'єкта, об'єкта або явища; визначення суб'єкта, об'єкта або явища в межах категорії *хорошого-поганого*; співвіднесеність із реальністю та ідеалізованим світом. Виходячи з цих ознак, слід зіставити їх з проаналізованими вище підходами до розуміння модальності в лінгвістиці з метою виявити співвідношення категорії оцінки та категорії модальності.

Так, можна виокремити три моменти співвідношення цих категорій: 1) винесення оцінки до периферії модальності; 2) диференціація оцінки та модальності; та 3) прирівнювання оцінки до категорії модальності.

Виноградов визначав модальність як граматичне відношення та стверджував, що “граматичні відношення можуть бути двох видів: або об'єктивно-синтаксичними між словами у словосполученні, реченні, або

відношення всього висловлювання чи речення до реальності, які називають суб'єктивно-об'єктивними, або модальними” (1947, с. 594).

Бондарко розширив дане трактування, та доповнив його: “модальність може розглядатися як комплекс актуалізаційних категорій, що з точки зору мовця характеризують пропозитивну основу висловлювання до дійсності за домінуючими ознаками реальності/ірреальності. Те чи інше відношення до цих ознак представлено у значеннях:

1. актуальності/потенційності – можливості, гіпотетичності, необхідності
2. оцінки достовірності;
3. комунікативної установки висловлювання;
4. твердження/заперечення;
5. засвідченості – переказування/непереказування.

З модальністю частково пов'язана семантико-прагматична сфера якісної та емоційної оцінки” (1990, с. 59). У поданих двох визначеннях модальності є ознака відношення висловлювання до реальності, під яким розуміється “реальність, яка подається мовцем. Саме це уявлення відбито у мовних модальних значеннях” (Бондарко, 1990, с. 64). Таким чином, згідно лінгвістів, окрім відношення до реальності обов'язковим компонентом модального значення є суб'єкт, який говорить (мовець). Обов'язкова присутність суб'єкта та його відношення до висловлювання, а також співвідношення з реальним світом – те спільне, що поєднує оцінку та модальність і, отже, визначає часткове або периферійне включення оцінного значення до модального.

На думку Бондарко, “оціночність лише частково пов'язана з семантикою модальності: очевидна точка зору того, хто говорить, його ставлення до змісту висловлювання, але далеко не завжди досить ясно виражене ставлення змісту висловлювання до дійсності. Швидше за все, оціночність доцільно розглядати як особливу семантико-прагматичну сферу, що взаємодіє з модальністю. Зрозуміло, чітких граней тут немає, і віднесення якісної та емоційної оцінки до модальності не можна виключити, проте може йтися лише про периферію модальності, де специфічні ознаки цієї категорії розмиваються” (1990, с.61).

Якщо розглядати модальність як модус, а не як відношення висловлювання до дійсності, то оціночне судження можна визначити як один із видів модальної семантики. Згідно Арутюнової (1998), класифікація модусів включає в себе поняття аксіологічної та приватної оцінки, оскільки вираз байдужості, сумніву, емоцій щодо будь-якого об'єкта чи події також є оцінкою. Це ще раз доводить, що, при вкладенні в поняття модальності широкого значення і розгляді його як модуса, то можна говорити про оцінку як один з видів модальності.

Такий вид модальності Вольф називає *оцінним модусом*: “Оціночні висловлювання, подібно до інших модальних, можна описати за допомогою формули, запропонованої А. Прайором: «Це є F, що P», де на місце F підставляються різні модальні вирази типу *важливо, що P, необхідно, що P, а також добре/погано, що P*. Очевидно, що формула А. Прайора не охоплює всіх випадків оцінки, оскільки вона придатна лише до тих оцінок, де від оцінного модусу залежить ціла пропозиція: «Добре, що ти тут». Логічне подання структури оцінки *добре/погано, що P*, як, і інші модальні формули, для природної мови є умовними, оскільки в мові способи вираження оцінки дуже різноманітні і далеко не завжди можуть бути зведені до цієї моделі” (Вольф, 1978, с. 70).

Існує багато слів з різних частин мови, що слугують для оцінки явища, предмету, особи. Однак, виходячи з викладеної вище позиції лінгвіста Вольфа, їх не можна віднести до оціночних модусів, адже формула Прайора “Це є F, що P” до них не може бути застосована, оскільки вона належить до модальної структури *de dicto* (модальний оператор визначає все висловлення) (Вольф, 1978). Проте існує ще вид модальної структури *de re*, при якій “оціночне судження безпосередньо відноситься до позначення об'єкта” (Вольф, 1985, с. 14). Тобто, оціночне значення, що висловлюється за допомогою окремих слів, відноситься до модальності *de re*.

З цього відзначаємо, що всі модальні значення відносяться до модальної структури *de dicto*, тоді як оціночне значення може належати як до структури *de dicto*, так і до структури *de re*.

Окрім Вольфа, Виноградова, Бондарка та Арутюнової оціночне значення як частину модального вираження розглядала і Вежбицька: “Здається ясным модальний характер оціночних суджень” (1982, с. 254).

Окрім викладених вище ізоморфних рис категорії оцінки та модальності, слід згадати ще наявність комунікативної направленості, цільової установки вживання тієї чи іншої оціночної чи модальної мовної структури. Мовець визначає своє відношення до змісту висловлення і дійсності шляхом вираження власних бажань, прагнень, спонукань до дії.

Хаер вважає, що сам по собі оціночний предикат вже несе іллокутивну силу, адже “метою його вживання є формування певного відношення, думки, впливу на інших осіб” (Hare, 1967, с. 91). А іллокутивна сила направлена, головним чином, на емоційний стан того, кого стосується висловлювання.

Однак існує протилежна думка щодо розмежування категорії оцінки від модальності. Головним аргументом слугує позиція, що відношення не є саме по собі оцінкою, а лише обов’язковим елементом, що передбачає вибірккову позицію мовця щодо об’єкту і критичний аналіз, навіть за умови суб’єктивності такої позиції.

Найширше питання відмінностей оцінки та модальності досліджувала Маркелова (1994), яка обґрунтувала їхнє розмежування тим, що модальність реалізовується на рівні речення (висловлювання), а оцінка – на лексичному. Поза тим, “суб’єктивна модальність – це ставлення мовця до предмету мови, а оцінка – оціночне відношення, пов’язане не тільки з особистісно-прагматичною інтерпретацією позначеного, але й з визначенням його місця за шкалою цінностей, що відображає відоме кожному мовцеві співвідношення мовних і позамовних знань про те, що добре, а що погано” (Маркелова, 1994, с. 61).

Отже, підсумувавши написане, категорія оцінки має точки перетину з категоріями емоційності, модальності та експресивності. Одноставної позиції щодо співвідношення категорії модальності та оцінки немає. Згідно однієї точки зору, оцінка розглядається диференційовано від модальності, а за іншою – оцінка вважається одним із видів модальності. У лінгвістиці існують принаймні три

точки зору на проблему співвідношення оцінного та модального значень: віднесення оцінки до периферії модальності – Бондарко (1990), Виноградов (2001); диференціація оцінки та модальності – Пешковський (Пешковский, 1956), Маркелова (Маркелова, 1994); прирівнювання оцінки до модальності – Арутюнова (1998), Вольф (1978), Баллі (Балли, 2001), Вежбицька (Вежбицкая, 1982).

2.4 План вираження категорії модальності в китайській та українській мовах

Функціонально-категорійний підхід до дослідження мови дозволяє детально описати правила функціонування граматичних одиниць в межах тієї чи іншої мовної системи. Питання структурування категорій, що належать різним рівням мови, призвело до введення терміну грамеми для позначення елементарної одиниці, а також розмежувало всю граматичну систему на категорії та підкатегорії. Вивчення системно-структурної організації модальності визначило останню як міжрівневу надкатегорію як в китайській, так і в українській мовах.

Специфічні функціональні особливості та спектр засобів вираження детермінували модальність як явище багатомірне. Зовнішня віднесеність до різних рівнів мови та внутрішня категорійна організація визначені її структурою. Різноманітність засобів вираження категорії модальності зумовлює її вивчення представниками різних напрямків мовознавства.

Модальність в зіставлених нами мовах включає в себе різні комплекси значень. Так, характерним для української мови є фіксація семантичної сфери суб'єктивної модальності у значеннях припущення, сумніву, акцентуючої достовірності, ймовірності, куди не входить комплекс вузько предикатних значень, що приписуються засобам вираження предикативної модальності. Дана кваліфікація в українській мові представлена характеристикою предикату в складеному дієслівному присудку.

Модальність морфологічного рівня слід розглядати як двосторонню сутність мови, що має план мовного змісту та план вираження.

У китайській мові предикативна модальність не визначається окремою характеристикою предикату, оскільки для цієї мови характерний інший набір формальних елементів. Відповідно, сфера суб'єктивно-модальних значень, що нашаровуються як на речення в цілому, так і на його окремі частини, у тому числі і на дієслівний предикат, у китайській мові суттєво розширюється.

План вираження модальності в китайській мові реалізується шляхом таких значень:

1. Суб'єктивно-модальне значення припущення – 推测 *tuīcè*, 假定 *jiǎdìng*, 设想 *shèxiǎng*, 预料 *yùliào*, 认为可能 *rènwéi kěnéng*:

她今天可能跑马拉松。 *tā jīn tiān kě néng pǎo mǎ lā sōng*

Вона сьогодні, можливо, пробіжить марафон.

2. Суб'єктивно-модальне значення сумніву – 怀疑 *huáiyí*, 疑惑 *yíhuò*, 疑难 *yínán*:

我觉得很不舒服, 恐怕要病倒... *wǒ jué dé hěn bù shū fú, kǒng pà yào bìng dào...*

Я погано почуваюсь, боюсь, що захворію...

3. Суб'єктивно-модальне значення підтвердження достовірності того, про що повідомляється – 确实性 *quèshíxìng*, 可靠性 *kěkàoxìng*, 确定性 *quèdìngxìng*:

今年夏天, 高雄一定会来参加你的婚礼。 *jīnnián xiàtiān, gāoxióng yīdìng huì lái cānjiā nǐ de hūnlǐ.*

Гаосюн обов'язково приїде цього літа на ваше весілля.

4. Суб'єктивно-модальне значення можливості та вірогідності – 可能 *kěnéng*, 能力 *nénglì*, 机会 *jīhuì*, 力量 *lìliang*, 手段 *shǒuduàn*:

凯特的脸色这么差, 一定是生病了。 *kǎitè de liǎnsè zhème chà, yīdìng shì shēngbingle.*

Кейт виглядає погано, **напевно**, вона захворіла.

5. Суб'єктивно-модальне значення необхідності – 必须 *bìxū*, 必然 *bìrán*,
必要 *bìyào*, 需要 *xūyào*:

领导者必须具有危机处理的能力。 *lǐngdǎo zhě bìxū jùyǒu wéijī chǔlǐ de nénglì*.

Лідеру слід володіти здатністю боротись з кризою.

6. Суб'єктивно-модальне значення повинності – 应该 *yīnggāi*, 必然 *bìrán*:
制图不仅工程师应该懂, 每一个工人也应该懂。 *zhìtú bùjǐn gōngchéngshī yīnggāi dǒng, měi yīgè gōngrén yě yīnggāi dǒng*

Не тільки інженер повинен знати креслення, а і кожен робочий.

7. Суб'єктивно-модальне значення бажаності – 渴望 *kěwàng*, 希望 *xīwàng*,
向往 *xiàngwǎng*, 企望 *qǐwàng*, 称心如意 *chènxīnrúyì*:

我希望能发现迪精, 打开看看吧。 *wǒ xīwàng néng fāxiàn dí jīng, dǎkāi kàn kàn ba*.

Я мрію знайти джина, відкрити і подивись на нього.

8. Суб'єктивно-модальне значення доцільності – 合理性 *hélixìng*, 适当 *shìdàng*, 适应性 *shìyìngxìng*:

他已经适当地处理了垃圾。 *tā yǐjīng shìdàng de chǔlǐ le lè sè*.

Він належним чином утилізував сміття.

9. Суб'єктивно-модальне значення готовності – 准备 *zhǔnbèi*, 准备的程度 *zhǔnbèide chéngdù*:

他很乐意帮助别人。 *tā hěn lèyì bāngzhù biérén*.

Він із задоволенням допомагає іншим.

10. Суб'єктивно-модальне значення вагання – 犹豫 *yóuyù*, 踌躇 *chóuchú*, 犹豫不决 *yóuyùbùjué*:

真奇怪! 难道是真的吗? *zhēn qíguài! Nándào shì zhēn de ma?*

Ось тобі на! Це правда так?

11. Суб'єктивно-модальне значення подиву – 摸不清头脑 *mōbùqīng tóunǎo*,
困惑不解 *kùnhuò bùjiě*, 为难 *wéinán*:

难道你不知道这件事? *nándào nǐ bù zhīdào zhè jiàn shì?*

І **хіба** ти не знаєш про це?

План вираження модальності в українській мові реалізується шляхом таких значень:

1. Нездійсненні події, ірреальні стани, які є такими через об'єктивні причини, репрезентуються умовним способом дієслова:

Хотіла б я піснею стати у сюю хвилину ясну!

2. Вираження дії з вольовим бажанням, спонуканням втілюються через наказовий спосіб дієслова (імператив):

Грай же, море, мовчить, гори, Гуляй, буйний, полем! Плачте, діти козацькіі, – Така ваша доля!

3. Послаблене значення апелятивності передається спонукальним способом:

Пізно, парубче, ідеш. Підвіз би мене,— обминає підводу з пошивкою на плечах тітка Дарка

4. Волевиявлення мовця, позбавлене апелятивності, передається бажальним способом дієслова:

Хай би Ясногорська, схилившись над ним, перев'язувала йому гарячу рану...

Слід також відзначити, що в українській мові планом вираження лексико-граматичної модальності є речення з модально ускладненими присудками та прості речення з модальними одиницями в структурі. Перші являють собою формулу *модальний модифікатор + інфінітив* і можуть виражати ймовірність, бажаність, можливість, необхідність:

Дівчата воліли співати під час купелі...

Другі можуть бути репрезентовані вставними компонентами та відображати оціночні значення, такі як можливість, логічність, емоційна оцінка, впевненість тощо:

А що, як питаю, чи не треба їм, бува, коням вівса або якого борошна?

В одному реченні може існувати лише одне модальне слово, і це цілком закономірно, адже в межах одного речення неможливо передати одночасно і

ймовірність, і необхідність. Це узгоджується і з твердженням про те, що модальні слова є результатом редукції головного речення.

Будучи результатом унікальних редукованих процесів, модальні слова, головним чином, не володіють ніякими морфологічними ознаками, але через ряд своїх характерних особливостей відрізняються від інших незмінних частин мови. Формуючись внаслідок редукції речень з іншими предикативними відносинами, але утворившись від самостійних значимих слів, модальні слова ізольовані від прислівників, часток і післяйменників, та утворюють особливу самостійну частину мови.

Отже, кожна мова володіє певним чином організованою областю матеріальних засобів, що слугують для передачі мовних повідомлень, тобто планом вираження. План вираження модальності в китайській мові репрезентується через суб'єктивно-модальні значення припущення, сумніву, достовірності, можливості, необхідності, повинності, бажаності, доцільності, готовності, вагання та подиву. В українській мові план вираження модальності полягає в використанні способу дієслова– наказового, умовного, спонукального та бажального.

Висновки до розділу 2

Підсумовуючи все вищевказане у розділі 2, можна зробити наступні висновки:

1. Лінгвістична категорія модальності виражена цілою системою певних граматичних значень, що реалізуються на різних рівнях мови. Об'єктивна модальність виражається морфологічними (способом дієслова), конструктивно-синтаксичними (модальністю номінативних, неповних, з “нульовою” зв'язкою речень), інтонаційно-синтаксичними та лексико-граматичними засобами (предикативи та модальні слова). Модальні засоби слід розділити на мономодальні та полімодальні.

2. Спосіб дієслова – це морфологічна категорія дієслова, при якій виражається відношення дії, що він позначає, до всієї іншої дійсності. Спосіб дієслова є основним засобом вираження об'єктивної модальності. Категорія способу дієслова не властива всім мовам світу.

3. Конструктивно-синтаксичний засіб вираження модальності притаманний еліптичним реченням (реченням, у яких через семантичні чи структурні особливості опущено член речення). У разі відсутності в синтаксичній конструкції дієслова-присудка експліцитного значення, модальність може бути виражена самою конструкцією речення.

4. Одним із засобів вираження категорії модальності є інтонація. Науковцями інтонами розділено на інтелектуальні та емоційні.

5. Модальні дієслова є лексико-граматичним засобом вираження модальності. Це невелика група дієслів, що виражає відношення мовця до дійсності замість того, щоб виражати дію чи стан. Вони позначають бажання, можливість, необхідність, повинність і тд.

6. Всі засоби вираження модальності взаємодіють між собою незалежно від того, до яких рівнів мови вони належать.

7. Для проведення адекватного дослідження лексико-граматичних засобів було використано низку загальнонаукових та суто лінгвістичних методів та прийомів. Ми використали методи дедукції, аналізу та синтезу для теоретичного опрацювання матеріалу, що дозволило нам сформулювати поняття модальності. Лінгвокультурний аналіз нами було використано для виявлення та розуміння культурних аспектів, закладених в модальних значеннях тих чи інших одиниць. Структурний аналіз ми використали виділення закономірностей структури та побудови речень з модальними одиницями в сучасній китайській та українській мовах.

8. Категорія оцінки та модальності об'єднуються в функціонально-прагматичному плані. Ми дослідили, що у логіці немає одностайної думки про співвідношення оцінки та модальності. За однією точкою зору оцінка розглядається диференційовано від модальності, а за іншою – оцінка вважається

одним із видів модальності. Ми дотримуємося широкого розуміння модальності і вважаємо, що, ґрунтуючись на доказах, наведених вище, є цілком обґрунтованим вважати оціночне значення одним із видів модального значення.

9. План вираження –це певним чином організована область матеріальних засобів, що слугують для передачі мовних повідомлень. Нами було визначено, що план вираження модальності в китайській мові репрезентується через суб'єктивно-модальні значення припущення, сумніву, достовірності, можливості, необхідності, повинності, бажаності, доцільності, готовності, вагання та подиву. В українській мові план вираження модальності полягає в використанні способу дієслова– наказового, умовного, спонукального та бажального.

РОЗДІЛ 3 ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ В КИТАЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Як вже було нами визначено вище, модальність є філологічним явищем, що може реалізовуватись вербально та невербально. Засобами вираження модальних значень можуть бути лексичні, морфологічні, синтаксичні та інтонаційні способи. У даному розділі ми проведемо аналіз способів вираження модальності у зрізі двох мов – китайської та української, визначимо аломорфні та ізоморфні риси, систематизуємо отримані результати дослідження.

3.1 Лексичні засоби вираження модальності в китайській та українській мовах

3.1.1 Модальні частки

На думку визначного китаїста Горелова (Горелов, 1989), граматичні значення синтаксичних одиниць в китайській мові безпосередньо пов'язані з лексикою. Це справедливо і по відношенню до інших мов світу. Власне, саме тому окремо взятий член речення зазвичай напряду співвідноситься з певною частиною мови як лексико-граматичною категорією, та водночас слугує її функцією.

Окрім сенсу, лексичне значення ще несе в собі граматичне значення речення, яке також є лексичною одиницею. Прослідковуючи тісний зв'язок між одночасними процесами граматиалізації лексичних одиниць та лексикалізацією граматичних форм, можна дійти висновку щодо існування певної нерозривності між граматиною та лексикою, що значно ускладнює здійснення перекладу з китайської мови, як представника ізолюючого типу, на українську мову, яка є флективною.

Особливої уваги заслуговує така частина мови, як частка. Частка знаходиться на межі двох типів, оскільки носить і напівграматичний, і напівлексичний характер. Цю частину мови зокрема вивчав у своїх працях Люй Шусян (1961). На його думку, прямої відповідності між модальними

відношеннями та модальними частками не існує – це все пояснюється тим, що одна модальна частка може виражати кілька видів модальності в залежності від контексту, так само як один вид модальності може виражатись кількома модальними частками (Люй Шусян, 1961). Так, наприклад, термін 语气助词 *yǐqì zhùcí* мовознавець трактує іноді суто як модальні частки, а іноді як модальні слова загалом.

Через свою неоднозначну природу частки в китайській мові знаходяться у серединній позиції між синтаксичними словами (прийменниками, сполучниками) і власне модальними словами та прислівниками. Однією з проблем, пов'язаних із класом модальних часток китайської мови, є проблема їхньої номінації. Найбільш нейтральними термінами, якими можна слугувати для позначення класу модальних часток в китайській мові, є *фразові частки* та *кінцеві частки*.

Багатофункціональність часток в китайській мові породжує складнощі при міжмовних перекладацьких трансформаціях. Частки можуть виражати і відношення між членами речення, і емоційно виділяти їх, і привносити додаткові смислові значення і експресивність в зміст всього речення. Частки відносяться як до одного чи кількох членів речення, так і до речення загалом. Серед усіх типів часток найскладнішими для перекладу є посилювальні частки 加强语气词 *jiāqiáng yǐqì cí* та експресивні частки 语气词 *yǐqì cí*.

Посилювальні частки в китайській мові слугують для виділення змістової важливості слова, словосполучення або речення. Вони додають емоційності, вказують на об'єкт значимості в повідомленні. В структурі речення посилювальні частки завжди ставляться перед словом, яке необхідно акцентувати. Слід зазначити, що існують односкладні, двоскладні та складні частки – чим більша необхідність виразити експресивне посилення, тим довший варіант частки буде використовуватись.

Односкладні частки : 就 *jiù*, 便 *biàn*, 即 *jí*, 连 *lián*. Двоскладні частки: 甚至 *shènzhì*, 就连 *jiùlián*, 便是 *biànshì*, 乃至 *nǎizhì*, 即使 *jíshǐ*. Складні частки: 甚至就是 *shènzhì jiùshì*.

Здебільшого єдиним доречним відповідником наведених часток в українській мові є частка *навіть*.

Омонімія значно ускладнює переклад часток, вони можуть функціонувати відразу в кількох позиціях у реченні: і як дієслово-зв'язка, і як частка. На прикладі частки 即 *jí* це виглядає наступним чином:

1. 知识即力量。 *zhīshi jí lìliang*

Знання – це (**і є**) сила (дієслово-зв'язка);

2. 结束战斗之后， 部队即撤回山区。 *jiéshù zhàn dòu zhīhòu, bùduì jí chèhuí shānqū*

Відразу (**ж**) по закінченню битви військовий загін покинув поле бою та відійшов назад у гори (посилення);

3. 利沃夫即真欧洲。 *lì wò fū jí zhēn ōuzhōu*

Львів **і є** справжньою Європою (дієслово-зв'язка);

4. 服药两三天后即可见效。 *fúyào liǎng sān tiānhòu jí kě jiànxìào*

Дія препарату помітна **вже** за кілька днів використання (посилення).

Модальна частка 给 *gěi* носить посилювальний характер. Її використовують перед дієслівним присудком для експресивного посилення:

1. 裤腿都叫露水给湿透了。 *kù tuǐ dōu jiào lùshuǐ gěi shī tòule*

Обидві штанини були **наскрізь** просякнуті водою

2. 我记性不好，保不住就给忘了！ *wǒ jìxìng bù hǎo, bǎobuzhù jiù gěi wàngle!*

В мене погана пам'ять, я просто не можу НЕ забувати!

Звертаючись до експресивних часток, варто наголосити, що вони є явищем рідкісним і не широко поширеним серед всіх мов. На думку Канегає Нобуміцу (鐘ヶ江信光, 1963), експресивні частки в китайській мові надають їй великої особливості. Зазвичай їх використовують наприкінці повідомлення і відносяться вони до всього змісту. Проте деякі модальні частки цього типу виконують і структурну функцію, коли займають місце всередині висловлювання. Розглянемо:

1. 局势吗，并不那么严重！ *júshì ma, bìng bù nàme yánzhòng!*

Та не така **вже і** серйозна ця ситуація!

2. 在那之后，我不能相信你吗！ *zài nà zhīhòu, wǒ bùnéng xiāngxìn nǐ ma!*

Після такого я **вже** не можу тобі довіряти!

3. 喜欢呢，就买下；不喜欢呢，就别买！ *xǐhuān ne, jiù mǎi xià; bù xǐhuān ne, jiù bié mǎi!*

Подобається – **так** бери, не подобається – **ну і** не бери!

4. 好漂亮的树啊，开灯吧！ *hǎo piàoliang de shù a, kāi dēng ba!*

Яка красива ялинка, запалимо **ж** вогні!

Як бачимо, вони підкреслюють емоційно важливий суб'єкт, стрижень усього контексту повідомлення, та виділяються семантично. Ці частки можна назвати внутрішньофазовими частками, що імпліцитно містять експресію (Ранинская, 1972: 93)

Особливу категорію утворюють модальні частки, які передають модальність сумніву. В цьому випадку їх слід розділити на прямі (в структурі яких міститься прямий показник сумніву 疑 *yí*) та непрямі (в структурі яких відсутній прямий показник значення сумніву). Найширше використовуються модальні частки другого виду, розглянемо їх:

1. 《温故知新》本来是普通的常识，可在我，这次**好象**是第一次知道了这句话。 *wēn gù zhī xīn” běn lái shì pǔ tōng de cháng shì; kě zài wǒ, zhè cì hǎo xiàng shì dì yī cì zhī dào le zhè jù huà.*

“На минулих помилках вчаться” – звучить як здоровий глузд, проте в моєму випадку все вийшло так, **ніби** цього разу я почула про це вперше.

2. 实际上他很少一点就满足，但他眼里看来**似乎**要夺取整个世界。 *shíjì shàng tā hěn shǎo yīdiǎn jiù mǎnzú, dàn tā yǎn lǐ kàn lái sìhū yào duóqǔ zhěnggè shìjiè*

На ділі він задовільнявся малим, але очима захопив би, **певно**, цілий світ.

3. 朦胧中他**仿佛**听到有人敲门。 *méng lóng zhōng tā fǎngfú tīng dào yǒurén qiāo mén*

В стані напівсну йому примарилось, **ніби** хтось постукав у двері.

4. 昨天他没来, 莫非又生了病不成? *zuò tiān tā méi lái, mòfēi yòu shēngle bìng bùchéng?*

Вчора він не приходив, **хіба** він знову захворів?

5. 这难道还不明白吗? *zhè nándào huán bù míngbái ma?*

Невже це не ясно?

6. 最强壮的人未必活得最久。 *zuì qiángzhuàng de rén wèibì huó dé zuì jiǔ*

Найсильніша людина **не обов'язково** живе найдовше.

Частка 的 *de* найчастіше використовується в конструкції 是。。。的 *shì ... de* і існує 2 типи її застосування, в залежності від того, який сенс потрібно передати. Перший тип конструкції підкреслює найважливіше в дії, що відбулась:

1. 妹妹是跟她同学一起去旅行的。 *zǐ mèi shì gēn tā tóngxué yìqǐ qù lǚ xíng de.*

Моя молодша сестра разом з одногрупниками ходила в похід.

2. 我们是坐飞机去韩国的。 *wǒmen shì zuò fēijī qù hánguó de.*

До Кореї ми дістались **літаком**.

Цей тип не завжди визначається як такий, що передає модальність. Однак спільна риса двох типів конструкцій – посилення мовцем твердження. Другий тип конструкції використовується для смислового позначення тих частин повідомлення, які передають думку мовця з приводу чогось:

1. 我是会介绍她的。 *wǒ shì huì jièshào tā de.*

Я їй **точно** покажу.

2. 你是不是刚到的? *nǐ shì bùshì gāng dào de?*

І **це** ти **тільки** щойно приїхав?

Частка 了 *le* використовується в стверджувальних реченнях, зокрема для констатації зміни якості, ситуації, переміни стану. В китайській мові 了 *le* може виступати також і в ролі суфікса, який позначає минулий час. В випадку передачі модальності 了 *le* ставиться в кінці речення, в той час як суфікс 了 *le* ставиться після дієслова:

1. 我现在明白他的意思了。 *wǒ xiànzài míngbái tā de yìsi le.*

Тепер я розумію, що він мав на увазі.

2. 我决定以后不跟他说话了。 *wǒ juéding yǐhòu bù gēn tā shuōhuà le*.

Я прийняла рішення **більше** з ним не розмовляти.

Кількість модальних часток в китайській мові підрахувати складно, адже конкретно цей клас лексичних одиниць дуже різноманітний. Однак всі вони володіють певними спільними ознаками, такими як відсутність точних денотативних ознак, не використовуються окремо, мають нейтральний (нульовий) тон.

Модальне значення частки в українській мові недостатньо досліджене через особливості функціонування частки як службової частини мови – частка може вступати в омонімічні відношення з іншими модальними словами, вона володіє нечіткими семантичними межами, багатозначністю та поліфункціональністю. Українські модальні частки характеризуються ускладненою семантикою, їхнє значення багатоаспектне і з'ясовується лише в контексті. Порівняємо:

1. **Нехай** вони ще трохи пограють у саду до вечері. (волюнтативне модальне значення дозволу);
2. **Хай** швидше вдягає свого костюма – нас уже чекають. (волюнтативне модальне значення пом'якшеного спонукання);
3. **Хай не** сперечається з чоловіком при батькові. (волюнтативне модальне значення застереження у поєднанні з заперечною часткою *не*);
4. **Хай** Ганнуса буде обережною на тому морі! (волюнтативне модальне значення поради) тощо.
5. **Хай** мріють та кохають молоді, допоки є бажання спрагле! (оптативне модальне значення заклику-побажання);
6. **Нехай** завжди в душі квітне весна! (оптативне модальне значення власного бажання);
7. **Нехай** іде. (оптативне модальне значення бажання зі згодою).

В українській мові модальна частка відіграє ту саму роль, що і в китайській мові, тобто надає додаткових емоційно-експресивних та смислових відтінків.

Самостійним членом речення частка не буває, однак частки, що належать до формотворчої категорії, можуть брати участь у створенні форм дієслова (Олійник, 2007).

В українській мові частка відмінюється:

1. Піди **собі** відпочинь!

去休息一下吧 *qù xiūxi yūxià ba*

2. А хто ж **його** знає, чорти би побрали того Петра!

谁知道, 让彼得下地狱去吧! *shéi zhīdào, ràng bǐdé xià dìyù qù ba!*

Частки можуть займати будь-яке місце в реченні, тобто вони можуть бути препозитивними, постпозитивними і ставитись незалежно від позначуваного слова в реченні. В останньому випадку вони надають емоційного та смислового забарвлення всьому виразу:

1. А йди-но сюди, поговоримо!

你到我跟前来吧! *nǐ dào wǒ gēnqián lái ba!*

2. Що люди скажуть, **а**?

别人会怎么说呢? *biérén huì zěnmē shuō ne?*

Отже, і в китайській, і в українській мовах модальні частки відрізняються специфічною неперекладністю. Найголовніша їхня функція полягає в передачі експресивного значення, посилення всього твердження або лише слова. На відміну від китайської мови, де частка носить структурний характер, в українській він більше лексико-семантичний. В українській мові частки займають вільну позицію в реченні, в той час як в китайській мої вони мають конкретне положення або взагалі виступають частиною конструкції.

3.1.2 Вставні слова

Важливим вираженням модальних відношень в китайській та українській мовах є конструкції вставних слів. Вставні слова не є членами речення та не пов'язані граматично з іншими членами речення, вони слугують лише для позначення відношення мовця до висловлювання, вказують на відношення між

різними висловленими думками, на джерело повідомлення. В китайській мові вставні слова позначають терміном 插入词 *chārùcí*.

Будучи засобом вираження суб'єктивної модальності висловлювання, вставні слова відіграють важливу роль в мовленнєвому акті, надають формулюванням чіткості та виразності. Г. О. Литова (Лытова, 2004) класифікує китайськомовні вставні слова та конструкції на 7 видів, з них виділимо такі модальні:

Перший вид відображає оціночний ступінь реальності того, про що йдеться:

1. 你是共青团员嘛当然应该起带头作用! *nǐ shì gòngqīngtuán yuán ma dāngrán yīnggāi qǐ dàitóu zuòyòng!*

Ти ж член Комуністичного союзу молоді, **звісно**, що тобі слід своїм прикладом показувати іншим, що правильно!

2. 看起来似乎有人从图书馆借出了这本书却从来没有归还... *kàn qǐlái sìhū yǒurén cóng túshū guǎn jiè chūle zhè běn shū què cónglái méiyǒu guīhuán...*

Здається, хтось взяв книгу з бібліотеки, але так і не повернув...

3. 毫无疑问, 他是个间谍。 *háo wúyí yì, tā shìgè jiàndié.*

Безсумнівно, він – шпигун.

Другий вид виражає емоцію, з якою говорять про щось в повідомленні:

1. 幸好随后下了一场及时雨。 *xìnghǎo suǐhòu xiàle yī chǎng jíshíyǔ.*

На щастя, дощ почався саме вчасно.

2. 可惜没有时间去。 *kěxí méiyǒu shíjiān qù.*

Поїхати, **на жаль**, немає часу.

Вставні слова третього типу вказують на оцінку кількості, міри того, що йде мова:

1. 好吧, 至少我认为它可以实现这个功能。 *hǎo ba, zhìshǎo wǒ rènwéi tā kěyǐ shíxiàn zhège gōngnéng.*

Як мінімум, я розраховую на те, що йому вдасться.

2. 我们至多用两个月就能完成这项实验。 *wǒmen zhì duōyòng liǎng gè yuè jiù néng wánchéng zhè xiàng shíyàn.*

Ми завершимо цей експеримент **максимум** за два місяці.

Вставна конструкція 对。。。来说 *duì lái shuō* передає суб'єктивне відношення з приводу сказаного:

1. 对我来说我们都应该待人温和。 *duì wǒ lái shuō wǒmen dōu yīnggāi dài rén wēnhé.*

Як щодо мене, то ми всі повинні бути лагіднішими один до одного.

2. 对我的朋友来说美国不是太很玩儿的地方。 *duì wǒ de péngyǒu lái shuō měiguó bùshì tài hěn wán er dì dìfāng.*

Що стосується мого друга, **то** для нього Америка не настільки цікаве місце.

Модальність сумніву має широкий спектр вираження за допомогою вставних слів. Китайські вставні слова мають подібні відповідники в українській мові, що полегшує процес перекладу зі збереженням конотації мови оригіналу в мові перекладу:

1. 他大概无法在星期四之前写完这篇文章。 *tā dàgài wúfǎ zài xīngqīsi zhīqián xiě wán wán zhè piān wénzhāng*

Він, **певно**, не встигне завершити написання статті до четверга.

2. 说不定孩子被绑票了。 *shuō bu dìng háizi bèi bǎngpiào le.*

Ймовірно, дитина була викрадена.

3. 昨天我告诉她,她的男朋友来了,她觉得很不好意思。 *zuótiān wǒ gàosù tā, tā de nán péngyǒu lái le, tā juéde hěn bù hǎoyìsi.*

Я повідомив її вчора, що її хлопець тут, і тепер, **здається**, їй дуже соромно.

4. 他似乎是做不完这项工作。 *tā sì hū shì zuò bù wán zhè xiàng gōng zuò le.*

Схоже, що він не виконає цієї роботи.

В українській мові вставні слова при мовленні виділяються паузами, таким чином підкреслюючи емотивність висловлювання. На письмі, за правилами пунктуації, вони завжди виділяються комами:

1. Минуло, **по суті**, зовсім небагато часу, і людина здобула крила, піднялася в повітря, перетнула океани.

事实上, 没过多久, 人类就有了翅膀, 飞上了天空, 跨越了海洋。

shìshí shàng, méiguò duōjiǔ, rénlèi jiù yǒule chìbǎng, fēi shàngle tiānkōng, kuàyuèle hǎiyáng.

2. Немає сонця — і десь воно, **проте**, живе і світить!

没有太阳, 但它在某个地方生活和发光! *méiyǒu tàiyáng, dàn tā zài mǒu gè dìfāng de shēnghuó hé fāguāng!*

Отже, вставні слова і словосполучення виступають в ролі особливих засобів вираження суб'єктивної модальності. Вони ускладнюють речення, хоча і не несуть інформації. Головна функція – уточнення, надання смислової виразності, передача оціночних відношень мовця до висловлювання, вираження модального значення сумніву, можливості. На синтаксичному рівні вони не пов'язані граматично з іншими членами речення.

3.1.3 Модальні прислівники

Емоційне забарвлення повідомлення може бути виражене також модальними прислівниками. В китайському мовознавстві для їх позначення існує термін 表示语气的副词 *biǎo shì yǔ qì de fù cí*. Єдина їх відмінність від модальних часток полягає у розміщенні в реченні: модальні прислівники завжди ставляться перед підметом або присудком.

Певні модальні прислівники використовуються виключно для передачі конкретних емоційних відтінків, проте існують випадки, коли звичайний прислівник також функціонує в якості модального. Загалом є вісім емоцій, які можуть виражатись модальними прислівниками:

1. 这么大的事你**竟**会不知道? *zhème dà de shì nǐ jìng huì bù zhīdào?*

І як **тільки** Ви могли не знати про таку важливу подію? (здивування)

2. 这么陡的峭壁，谁知他竟爬上去了。 *zhème dǒu de qiàobì, shéi zhī tā jìng pá shàngqùle.*

Хто би міг подумати, що йому все-таки вдасться піднятися на таку круту скелю. (здивування)

3. 別的孩子都很用功，偏他不愛念書。 *bié de hái zi dōu hěn yònggōng, piān tā bù ài niànshū.*

Інші діти багато і старанно працюють, він же, **на жаль**, вчитись не любить. (невдоволення)

4. 这会子下雨，她偏把衣服分挂在各处。 *zhèhuìzi xià yǔ, tā piān bǎ yīfú fēn guà zài gè chù.*

Зараз, коли йде дощ, **їй чомусь** вздумалось розвісити білизну. (невдоволення)

5. 這一個問題，我倒沒注意。 *zhè yīgè wèntí, wǒ dào méi zhùyì.*

А я-то і не звернув уваги на це питання. (іронія)

6. 我跟他認識倒是認識，就是不太熟。 *wǒ gēn tā rènshí dǎo shì rènshí, jiùshì bù tài shú.*

Знати його я **то** знаю, та не дуже близько. (іронія)

7. 心想敢是美人活了不成？ *xīn xiǎng gǎn shì měirén huó liǎo?*

Чи не ожила, **чого доброго**, красуня? (іронія)

8. 任谁说这样的话，我也不信！ *rèn shéi shuō zhèyàng dehuà, wǒ yě bù xìn!*

Хто б що не говорив, **ну ось** я все рівно **не** повірю! (заперечення)

9. 居然还倒打一耙... *jūrán hái dào dǎ yībà...*

Ось не треба перекладати зі здорової голови на хвору ... (заперечення)

10. 可是对于我来说那简直是个梦想。 *kěshì duìyú wǒ lái shuō nà jiǎnzhí shì gè mèngxiǎng.*

Але для мене це була **просто** мрія. (посилення)

11. 我就幹下去，看到底成不成！ *wǒ jiù gàn xiàqù, kàn dào dǐ chéng bùchéng!*

А я займусь цим, і ще подивимось, вийде це в кінці-кінців чи ні!

(посилення)

12. 屋子里不热, 外面才热呢。 *wūzi lǐ bù rè, wàimiàn cái rè ne.*

Це **не** в будинку, **а** на вулиці спека. (незгода)

13. 我一想, 索性让他假扮县长! *wǒ yī xiǎng, suǒxìng ràng tā jiǎbàn xiàn*

Я подумав, так і бути – дозволю йому прикинутись губернатором.

(рішучість)

14. 有何不可, 就索性玩个痛快吧。 *yǒu hé bùkě, jiù suǒxìng wán gè tòngkuài ba.*

Ну давай, гуляти так гуляти. (рішучість)

15. 難道他還不懂? *nándào tā hái bù dǒng?*

Невже він не розуміє? (риторичне питання)

Також модальним прислівникам властиві конкретні види модальності, наприклад:

1. 无论如何赶, 反正来不及。 *wúlùn rúhé gǎn, fǎnzhèng lái bùjí.*

Як не поспішай, **все рівно** не встигнеш. (епістемічна модальність – стверджує та вказує на невідворотність)

2. 那个人大约有五十岁左右。 *nàgè rén dàyuē yǒu wúshí suì zuǒyòu.*

Цьому чоловіку **десь приблизно** 55 років. (оціночна модальність)

Так, можна дійти висновку, що модальні частки та модальні прислівники виражають одні і ті самі значення. Відмінність полягає лише в синтаксичному розміщенні цих модальних одиниць.

Отже, на лексичному рівні модальність репрезентується через частки, прислівники та вставні слова і конструкції. Українські модальні частки можуть не мати прямих відповідників у китайській мові. В українській мові модальні частки виконують структурну та змістову функції, в китайській мові самі по собі модальні частки значень не несуть. Вставні слова та конструкції не є частиною речення, граматично не пов'язані з іншими членами речення. Клас вставних слів широко представлений в українській та китайській мовах і не має суттєвих

міжмовних відмінностей. Основною задачею лексичних засобів вираження модальності в китайській та українській мовах є відтворення суб'єктивного відношення до змісту повідомлення, виділення об'єкту значимості, посилення емоційної виразності (емфаза) як всього повідомлення, так і окремого його компоненту. Модальні частки та модальні прислівники реалізують одні і ті ж значення.

3.2 Модальні дієслова як лексико-граматичний засіб вираження модальності в китайській та українській мовах

Тема модальних дієслів в китайській мові займає особливе місце серед лінгвістичних досліджень. Це пояснюється тим, що вони не утворюють ні аналітичних, ні синтетичних форм (Любимова, 2015). Їхня головна особливість полягає в морфологічній незмінюваності, так як модальні дієслова в китайському мовознавстві традиційно відносять до категорії дієслів, які позначають бездіяльність (Яхонтов, 1957).

У мовознавстві загальноприйнятим вважається систематизувати модальні дієслова китайської мови за критерієм семантики, тобто відштовхуючись від розмежування відтінків модальності. Однак одним із складнощів подібної класифікації залишається питання віднесеності одного модального дієслова до кількох семантичних категорій, тому що в різних комунікативних ситуаціях модальні дієслова можуть нести різний сенс, в залежності від контексту висловлювання.

Модальні дієслова в китайській мові являють собою лексико-граматичний засіб вираження модальності (Панасюк, 1954). Тому ми винесли його окремим пунктом розділу нашого дослідження. Модальні дієслова в китайській мові репрезентують наступні види модальності: можливість, необхідність, бажання.

Китайський лінгвіст Чжу Десі 朱德熙 *zhū dé xī* виділяє 6 семантичних категорій модальності та одну додаткову, допоміжну групу (1979). Це структурування базується на функціонально-граматичному принципі:

Модальні дієслова можливості: 能 *néng*, 能够 *nénggòu*, 会 *huì*, 可能 *kěnéng*, 可以 *kěyǐ*, 得 *dé*:

1. 这河的下流能够行驶轮船。 *zhè hé de xià yóu néng gòu xíng shǐ lún chuán.*

На нижній течії цієї ріки **може** пройти корабель.

2. 可以为富安天下, 而直为此廩廩也。 *kěyǐ wéi fù'ān tiānxià, ér zhí wéi cǐ lǐn lǐn yě.*

Його однаково **можна** використати як засіб для покращення і збагачення світу, так і як засіб для тримання цього світу в страху.

3. 他会流利地讲 10 种语言, 因为他曾在 15 个国家生活过。 *tā huì liúli dī jiǎng 10 zhǒng yǔyán, yīnwèi tā céng zài 15 gè guójiā shēnghuóguò.*

Він вільно **володіє** (вміє говорити) 10 мовами, тому що жив у 15 країнах.

Модальні дієслова бажання, готовності: 要 *yào*, 想 *xiǎng*, 敢 *gǎn*, 肯 *kěn*, 情愿 *qíngyuàn*, 乐意 *lèyì*, 愿意 *yuànyì*, 敢于 *gǎnyú*:

1. 我们敢于走前人未尝走过的新路。 *wǒmen gǎnyú zǒu qián rén wèicháng zǒuguò de xīn lù.*

Ми **наважуємось** ступити на новий шлях, яким до того ще ніхто не проходив.

2. 他已经千肯万肯了! *tā yǐjīng qiān kěn wàn kěnle!*

Він **готовий** до всього!

3. 我很愿意担当这项调查工作! *wǒ hěn yuànyì dāndāng zhè xiàng diàochá gōngzuò!*

Я з задоволенням **візьмусь** за це розслідування!

Модальні дієслова необхідності: 应 *yīng*, 应该 *yīnggāi*, 应当 *yīngdāng*, 该 *gāi*:

1. 应该更加广泛地推广先进生产者的经验! *yīnggāi gèngjiā guǎngfàn de tuīguǎng xiānjìn shēngchǎn zhě de jīngyàn!*

Необхідно ширше пропагувати досвід передовиків виробництва!

2. 理论应当与实践紧密结合。 *lǐlùn yīngdāng yǔ shíjiàn jǐnmì jiéhé.*

Теорія **повинна** бути тісно поєднана з практикою.

3. 该做的一定要**做**! *gāi zuò de yīdìng yào zuò!*

Те, що **треба** зробити, слід зробити обов'язково!

Модальні дієслова дозволу: 准 *zhǔn*, 许 *xǔ*:

1. 此处不**准**吸烟。 *cǐ chù bù zhǔn xīyān.*

Тут не дозволяється палити.

2. 知公大贤, 许我伐无道之君如何? *zhī gōng dà xián, xǔ wǒ fá wú dào zhī jūn rúhé?*

Знаючи настрої народу, як щодо того, щоб **дозволити** мені повстати проти нечестивого короля?

Модальні дієслова оцінки: 配 *pèi*, 值得 *zhíde*:

1. 这样的二流子, 也**配**称做劳动人民? *zhèyàng de èrliúzi, yě pèi chēng zuò láodòng rénmin?*

Такі ледащі нероби хіба **гідні** називатись трудовим народом?

2. 我们费了很大力量, 但是**值得**。 *wǒmen fèile hěn dà lìliàng, dànshì zhíde.*

Ми витратили багато зусиль, але воно того **варте**.

Модальні дієслова заборони: 别 *bié*, 甬 *béng*:

1. 别人可以不去, 你可**别**不去呀! *biérén kěyǐ bù qù, nǐ kě bié bù qù ya!*

Інші можуть не йти, але ти **ні в якому разі не** відмовляйся!

2. 既然会取消了, 你就**甬**来了。 *jìrán huì qǔxiāole, nǐ jiù béng láile.*

Оскільки зустріч було скасовано, Вам **не треба** сюди приходити.

Та додаткова допоміжна група, в яку входять спеціальні прикметники: 好 *hǎo*, 容易 *róngyì*, 难 *nán*, 好意思 *hǎoyìsi*. Чжу Десі 朱德熙 (1979) обґрунтував цю групу тим, що прикметники в ній можуть функціонувати в ролі модальних дієслів в умовах обмеженого набору комунікативних ситуацій. Тобто їм притаманна можливість виражати конкретні відтінки модальності:

1. 这话很**难**对他讲... *zhè huà hěn nán duì tā jiǎng...*

Про це йому говорити **важко** ...

2. 这件事并不容易。 *zhèjiàn shì bìngbù róngyì.*

Справа ця зовсім **нелегка**.

Her One-Soon 何萬順 в своєму дослідженні модальних дієслів (2008) китайської мови розробив іншу класифікацію, що базується на функціональній категоризації. Її центральною основою є уявлення про мову як про діалектичну систему, що однаково наділена статичними та динамічними аспектами в рівній мірі. Концепція класифікації, головним чином, полягає в розділенні модальних дієслів на два типи: перший – ті, що орієнтовані на мовця; другий – суб’єктивно-орієнтовані.

Модальні, орієнтовані на мовця, дієслова слугують засобом вираження мовця до події чи ситуації, про яку йдеться:

1. 我出多少，两大家族必须出多少！ *wǒ chū duōshǎo, liǎng dà jiāzú bìxū chū duōshǎo!*

Стільки, скільки плачу я, **повинні** платити дві сім’ї! (семантична категорія обов’язку)

2. 给你们留个纪念，不准回头，滚！ *gěi nǐmen liú gè jìniàn, bù zhǔn huítóu, gǔn!*

Ось, залиште собі на пам’ять, **не** озирайтесь! Геть! (семантична категорія дозволу)

3. 他们怎么心甘情愿地去剿匪？ *tāmen zěnmē xīngānqíngyuàn de qù jiǎo fēi?*

І як це вони добровільно **змогли** пішли проти бандитів? (семантична категорія змоги)

4. 请求与你共进晚餐 席间可能会向你求婚！ *qǐngqiú yǔ nǐ gòng jìn wǎncān xí jiān kěnéng huì xiàng nǐ qiúhūn!*

Запрошення на вечерю з Вами, під час якої Вам **може** бути зроблена пропозиція вийти заміж! (семантична категорія можливості)

5. 我需要时间了结自己的事情。 *wǒ xūyào shíjiān liǎojié zìjǐ de shìqíng.*

Мені **потрібен** час, щоб впоратись зі своїми справами. (семантична категорія обов’язку)

6. 我得嫁一个能让我神魂颠倒的人! *wǒ de jià yīgè néng ràng wǒ shénhún diāndǎo de rén*

Я **можу лише** вийти заміж за того, хто змусить мене втрачати свідомість.
(семантична категорія дозволу)

7. 您愿意听我说几分钟话吗? *nín yuànyì tīng wǒ shuō jǐ fēnzhōng huà ma?*

Ви **можете** кілька хвилин мене послухати? (семантична категорія змоги)

8. 我应该怎么称呼你? *wǒ yīnggāi zěnmē chēnghu nǐ?*

Як я **можу** звертатись до вас? (семантична категорія можливості)

Натомість, дієслова, що входять до категорії суб'єктивно-орієнтованих, слугують для передачі лише точки зору суб'єкта висловлювання, але не показують судження мовця щодо події чи ситуації, про яку йдеться. Всі вони належить до семантичної категорії змоги:

1. 钱肯定是赚不着了! *qián kěndìng shì zhuàn bùzháole!*

Щодо грошей точно не **може** йти мова!

2. 可以说, 中产阶层就是那些有稳定的收入的人。 *kěyǐ shuō, zhōngchǎn jiēcéng jiùshì nàxiē yǒu wěndìng de shōurù de rén.*

Можна сказати, люди середнього класу – це ті, хто отримує стабільний дохід.

Модальні дієслова обох типів мають низку граматичних відмінностей. В ході об'ємного дослідження категорії модальності та модальних дієслів як засобу її репрезентації лінгвіст Ма Чінджу 马庆株 (1992) дослідив, що дієслова орієнтовані на мовця та суб'єктивно-орієнтовані дієслова мають здатність спільно використовуватись у висловлюванні. Йдеться про здібність певних модальних дієслів доповнюватись іншими модальними дієсловами. Додатково Her One-Soon 何萬順 стверджує (2008), що модальні дієслова з орієнтуванням висловлювання на мовця можуть використовуватись з модальним доповненням, а модальні дієслів з орієнтуванням на суб'єкт – не можуть:

1. 总统的策略可能会适得其反。 *zǒngtǒng de cèlüè kěnéng huì shìdéqífǎn.*

Стратегія президента може бути контрпродуктивною.

2. 1. 总统的策略会可能适得其反。 *zǒngtǒng de cèlüè huì kěnéng shìdéqíǎn.*

У наведених вище прикладах можна спостерігати поєднане використання двох модальних дієслів, що позначають можливість – 可能 *kěnéng* та 会 *huì*. У першому прикладі 可能 *kěnéng* орієнтований на мовця, а 会 *huì* – на суб'єкт висловлювання. Тобто 可能 *kěnéng* притягує модальне доповнення, виражене за допомогою дієслова 会 *huì*. Натомість випадок вживання модального доповнення, показаний у прикладі №2, з граматичної точки зору є абсолютно неприпустимим.

Головним критерієм диференціації звичайного дієслова від модального є неможливість останнього дублюватись. Редуплікація характерна китайському дієслову для надання дії, що він позначає, короткочасності, пом'якшення, невимушеності або вказати на спробу виконати її. Наприклад:

咱们来想一想，怎样帮你摆脱困境。 *zán men lái xiǎng yī xiǎng, zěnyàng bāng nǐ bǎi tuō kùn jìng.*

Давай **подумаємо**, як можна допомогти тобі в цій біді.

В даному прикладі ми бачимо подвоєння дієслова 想 *xiǎng*, що свідчить про його приналежність в цьому випадку до класу звичайних дієслів. Так, перекладатимемо його українською не в модальному значенні *хотіти*, а в звичайному *думати*.

Також слід зазначити, що деякі модальні дієслова не оформлюються видочасовими аспектними частками 了 *le*, 着 *zhe*, 过 *guò*. На прикладі дієслова 想 *xiǎng* показано, що з використання часової частки 了 *le* він переходить в категорію звичайного дієслова:

他**想**了解一下目前的状况。 *tā xiǎng le jiě yī xià mù qián de zhuàng kuàng.*

Він **хотів** дізнатись теперішнє положення справ.

В китайськи мові існує цілий ряд атипових модальних дієслів, що являють собою особливий клас досліджуваних слів, головною особливістю яких є часткова невідповідність їх елементів критеріям ідентифікації слова як модального дієслова. Так, необхідно вказати модальне дієслово семантичної

категорії бажання 肯 *kěn*, еквівалентом якого в українській мові є дієслова *бути готовим, хотіти, погоджуватись*. Існує три випадки використання цього дієслова:

1. вираження суб'єктивного бажання, що може трактуватись як *докладати зусиль, долати труднощі*:

青年人最肯学习。 *qīngnián rén zuì kěn xuéxí*

З найбільшим бажанням навчається молодь.

2. вираження уступлення іншим приємних справ чи умов, українською передається як не хотіти:

首长说什么也不肯吃：“你还小，你吃吧，我不饿。” *shǒuzhǎng shuō shénme yě bù kěn chī*: “Nǐ hái xiǎo, nǐ chī ba, wǒ bù è.”

Старійшина, як би там не було, сказав, що **не хоче** їсти: “Ти молодий, ти їж, я не голодний.”

3. вираження згоди з іншими, що репрезентується українським *погоджуюсь*:

现实的无奈使矛盾的双方谁也不肯让步。 *xiànshí de wú nài shǐ máo dùn de shuāng fāng shéi yě bù kěn ràng bù*.

Безнадійність реальності призводить до того, що жодна із сторін конфлікту **не погоджується** поступитись.

Іншим атиповим модальним дієсловом є 能够 *nénggòu*, що не може утворювати самотійну коротку відповідь в стверджувальній формі, але може утворювати коротку негативну відповідь на питання 不能够 *bù nénggòu*.

Особливістю атипового дієслова 配 *pèi* є їхньому риторичному характері та змістовному сенсі у питальних реченнях – дієслово завжди підкреслює, що особа не гідна або не відповідає низці будь-яких вимог. Такі висловлювання носять дуже категоричний характер і зображують високий рівень емоційності мовця:

没有血性的军人不配当军人。 *méiyǒu xiěxìng de jūnrén bù pèi dāng jūnrén*

Військовий без доблесті **не гідний** бути військовим.

Атипове дієслово 必须 *bìxū* використовується для вираження необхідності виконати якусь дію. Його заперечлива форма виглядає як 不必 *bù bì*:

不必如此小心谨慎。 *bùbì rúcǐ xiǎoxīn jǐnshèn*.

Немає необхідності бути обережним.

Граматична категорія способу, притаманна дієсловам в українській мові, дає їм змогу репрезентувати модальні значення (Шведова, 1990). Характерною рисою українською мови є використання бездієслівних речень. Також модальність може бути виражена зокрема імпліцитно.

Вивчення модальності в українській мові ускладнюється рядом факторів. До прикладу, реальна модальність реалізовується дієсловами дійсного способу трьох часів: – теперішнього, майбутнього, минулого. Часові форми дієслова впливають на вираження значення відповідності змісту повідомлення до дійсності. Дія форми минулого часу сприймається реальною, так як вона вже відбулась до моменту мовлення. Дія, що відбуватиметься в майбутньому, позначається формою майбутнього часу та відходить за межі значення реальності, так як позначають ірреальність на момент говоріння.

Необхідно зазначити, що в україністиці слова типу *треба, потрібно, можна, необхідно, лінь, хочеться* і т.п. зазвичай кваліфікуються як модальні безособово-предикативні слова або просто модальні слова, що виділяються в окрему категорію, або разом зі словами типу *сонячно, голосно* поєднуються в так звану категорію стану. Такий підхід цілком логічний щодо мов з розвиненою морфологією, де саме морфологія створює ілюзію домінування над позиційним синтаксисом, і частиномовні категорії розглядаються як відносно сталі і порівняно закриті утворення.

Однак навіть в українській мові очевидно, що ці слова все ж таки віддієслівні і при-дієслівні, тобто принципово не відрізняються від модальних дієслів і наближені до прислівників. Часто внаслідок розмитості в європейських дослідженнях чітких меж між синтаксичними позиціями китайські лінгвісти надають модальним дієсловом ті позиції в реченнях, що, з погляду західноєвропейського мовознавства, більше належать прислівникам. Однак, в

кожному конкретному випадку позиція модального дієслова виявляє більший або менший ступінь “прислівності”: модальне дієслово “плаває” між власне дієсловом та прислівником можливості.

Отже, модальні дієслова, що виражають не суто дію, а суб'єктивно-авторське ставлення до дії, не просто вербалізують у реченні різні суб'єктивно-модальні значення (можливість, необхідність, повинність, бажаність, здатність, ймовірність, намір, доцільність вчинення дії), а й завдають значного впливу на саму структуру речення, ускладнюючи в реченні присудок, утворюючи з цим присудком стійкі граматичні комплекси. У китайській мові, будучи повноважними формальними і смисловими елементами, модальні дієслова накладають суб'єктивно-модальні характеристики як на семантику предикату, так і на все речення.

3.3 Зіставний аналіз

Звертаючись до мовної свідомості, ми можемо виявити підхід носіїв мови щодо реалізації певних модальних значень в китайській та українській мовах. Для кращого розуміння методів функціонування категорії модальності в різних мовах, слід відмітити схожі та подібні риси в засобах їх вираження. Для цього слід розглянути досліджені нами вище засоби репрезентації модальності в зіставному аспекті.

Ми вже дослідили, що час, вид, стан дієслова та спосіб дієслова є головними складовими модального вираження. На відміну від української, в китайській мові не існує граматичної категорії часу, оскільки поняття, що позначаються часом, виражаються лексичною семантикою дієслів або особливими граматичними та лексичними засобами.

Також відомо, що у китайській мові немає словозміни. Дієслово не змінюється, відповідно у дієслова немає категорій особи, числа, роду. На противагу в українській мові у дієслова існують категорії виду, способу, часу, роду, числа, особи.

Як вже згадувалось вище, на лексичному рівні для вираження модальності як в китайській, так і в українській застосовують модальні частки, модальні вставні слова та конструкції, модальні прислівники і модальні дієслова.

Ступінь диференціації лексичних засобів вираження модальних значень у китайській мові більше, ніж в українській мові, де модальні оператори *можно, треба, потрібно, повинен, необхідно*, виражають модальні ситуації більш загально, ніж кількісно перевищують еквіваленти китайської мови.

Модальні частки в китайській мові мають багато ізоморфних рис з модальними частками української мови. Модальні частки обох мов відносять до службових частин мови, вони не впливають на граматичну структуру речення, проте водночас є прагматично цінними елементами, оскільки вводять у речення різні комунікативно-прагматичні, зокрема суб'єктивно-модальні, значення. У цьому полягає їх основна комунікативно-прагматична роль – донесення до адресата суб'єктивно-модальних смислів та відтінків. Ні в українській, ні в китайській вони самостійно не використовуються. В китайській мові їх може бути використано кілька поспіль в реченні. В українській мові позиція часток в реченні вільна, натомість в китайській мові вони мають конкретне положення (в залежності від модальних значень, що вони несуть) або взагалі виступають частиною конструкції. В українській мові модальні частки виконують структурну та змістову функції, в китайській мові самі по собі модальні частки значень не несуть.

В китайській мові частка може бути полімодальною, тобто виражати кілька видів модальних значень в залежності від контексту, так само як один вид модальності може бути репрезентований різними частками. В українській мові модальні частки також можуть виражати кілька модальних значень. Порівняємо:

1. 他被敌兵给伤了。 *tā bèi dí bīng gěi shāng le* . (посилення)

Він був **поранений** ворожим солдатом.

2. 何无礼也! *hé wú lǐ yě!* (посилення)

Як же це було безцеремонно!

3. 上海比北京大吧? *Shànghǎi bǐ běijīng dà ba?* (припущення)

Шанхай, **напевно**, більший за Пекін?

4. 座机没人接，打手机吧。 *zuò jī méi rén jiē, dǎ shǒu jī ba.* (порада, прохання)

Ніхто не відповідає на стаціонарний телефон, зателефонуй на мобільний.

Вставні слова широко представлені в українській мові як засіб вираження модальності. В китайській мові вставні слова більше використовуються в якості слів-зв'язок, аніж для передачі модальних значень. І в українській, і в китайській мові вставні слова не є членами речення та не мають граматичних зв'язків з іншими членами речення. І в китайській, і в українській мові вставні слова можна поділити на види, основним критерієм розмежування яких будуть оцінка висловлення та емоційний відтінок, що вони несуть. Всі модальні вставні слова однієї мови репрезентовані відповідником з аналогічною конотацією та модальним значенням в другій мові.

Модальні прислівники в китайській та українській мовах виражають ті самі значення, що і модальні частки. Важливою відмінною рисою модальних прислівників в українській мові є те, що вони в реченні вони виступають вставними словами.

Дієслова є найскладнішою і найбагатшою за змістом частиною мови в українській мові. Деякі з поширених типів речень в українській мові, такі як інфінітивно-дієслівні речення, не мають аналогів у китайській мові. Особливістю модальних дієслів є наявність так званих атипових модальних дієслів, які мають часткову невідповідність їх елементів критеріям ідентифікації слова як модального дієслова.

В українській мові модальні значення частіше репрезентуються через внутрішньо-синтаксичний спосіб. Натомість в китайській мові переважає використання лексичних засобів вираження модальності *можливості-неможливості* та *потреби/непотрібності*. Особливістю китайської мови є використання конструкцій з додатком можливості, що нехарактерно українській мові. В межах української мови є важливим розрізнення сенсу конструкцій, в яких інфінітив набуває різних граматичних значень.

Отже, виокремлені засоби вираження модальних значень є цілісними системами плану вираження модальності в китайській мові та дозволяють водночас уніфікувати інші суб'єктивно-модальні значення у різних мовах, що підтверджує факт універсальності модальності як міжмовної, логічної, функціонально-семантичної та комунікативно-прагматичної категорії.

Висновки до розділу 3

У розділі 3 ми визначили наступне:

1. Категорія модальності є універсальною категорією, яка функціонує в українській та китайській мовах, і може бути виражена за допомогою ряду спеціальних засобів на лексичному та граматичному рівнях. До морфологічних засобів модальності відносяться форми способів і видо-часові форми дієслів. На лексично-граматичному рівні реалізація суб'єктивно-модальних значень у китайській та українській мовах відбувається за допомогою модальних дієслів, модальних часток та модальних прислівників.

2. Модальна частка може виражати кілька видів модальності в залежності від контексту, так само як один вид модальності може виражатись кількома модальними частками. В китайській мові існують посилювальні частки 加强语气词 *jiāqiáng yǔqì cí* та експресивні частки 语气词 *yǔqì cí*. Останнє є явищем унікальним і властивим не всім мовам. В українській мові частка функціонує в тих самих модальних значеннях, що і в китайській: надає додаткових емоційно-експресивних та смислових відтінків. Самостійним членом речення частка не буває. Ми визначили, що і в китайській, і в українській мовах модальні частки відрізняються специфічною неперекладністю. В китайській мові частка носить структурний характер, в українській – більше лексико-семантичний.

3. Вставні слова та конструкції не є частиною речення, граматично не пов'язані з іншими членами речення. Клас вставних слів широко представлений в українській та китайській мовах і не має суттєвих міжмовних

відмінностей. Модальні частки та модальні прислівники реалізують одні і ті ж значення.

4. В ході дослідження ми виявили такі ізоморфні риси засобів вираження модальності в українській та китайській мовах: модальні частки не впливають на граматичну структуру речення, однак вводять у нього певні суб'єктивно-модальні відношення; модальні дієслова істотно впливають на структуру речення, ускладнюючи предикат модальними значеннями, утворюючи стійкі граматичні форми. Також такі аломорфні: в українській мові модальні частки виконують і змістову, і конструктивну функцію, мають вільну позицію в реченні, не відокремлюються від нього; в китайській мові модальні частки займають фіксоване місце в реченні, деякі можуть репрезентувати суб'єктивно-модальні значення, і в цьому плані вони співвідносяться з модальними дієсловами як вербалізатори зазначених значень у реченні.

ВИСНОВКИ

За підсумками дослідження ми дійшли таких висновків:

1. На даному етапі розвитку мовознавства модальність визначається як універсальна категорія, що характеризує речення як одиницю комунікативного рівня мови, та як категорія, що має як граматичні, так і функціонально-семантичні параметри. Модальність є сукупністю граматичних значень речення та функціонально-семантичних характеристик змісту висловлювання, передача яких досягається засобами різних рівнів системи мови, починаючи від лексико-граматичного та закінчуючи синтаксичним.

2. Модальність китайської мови володіє основними ознаками категорійності, до яких належать наступні: узагальнений характер поняття; наявність зв'язку між значенням та засобами його вираження; наявність взаємовідношень в системі мовних засобів передачі цього значення.

3. Проведене дослідження підтвердило доцільність розмежування модальних значень на об'єктивні та суб'єктивні, оскільки будь-яка висловлена думка несе інформацію про реальний чи ірреальний стан речей, фрагмент дійсності, але водночас вона не може бути зведена лише до об'єктивного уявлення про подію. Думка за своєю природою суб'єктивна, належить суб'єкту, співвідноситься з його думками та оцінками. Отже, у реченні, як засобі вираження думки, об'єктивні та суб'єктивні модальні значення тісно взаємодіють між собою. Суб'єктивна модальність в українській та китайській мовах є самостійним аспектом модально-оціночної характеристики речення з власними планами змісту та вираження, оригінальними для кожної з досліджуваних мов, що мають як аломорфні, так і ізоморфні риси.

4. Категорії модальності та оцінки є близькими поняттями як в українській, так і в китайській мовах. Детальний розгляд категорій модальності та оцінки дозволяє вважати, що оціночне значення є одним із видів модального значення.

5. План вираження суб'єктивної модальності в китайській мові є системою мовних засобів і способів вираження суб'єктивно-модальних значень. Дана

система орієнтована на сферу репрезентації відношення мовця до змісту висловлювання в аспекті достовірності та ймовірності з урахуванням фактору комунікативно-прагматичного впливу на адресата. Коло суб'єктивно-модальних значень у китайській мові досить широке, а самі значення нерідко емоційно чи експресивно забарвлені. В українській мові план вираження репрезентований граматичною категорією способу дієслова.

6. Категорія модальності в українській та китайській мовах реалізується на лексико-граматичному рівні. На даному рівні репрезентація категорії суб'єктивної модальності відбувається за допомогою модальних дієслів, модальних часток, модальних вставних слів та модальних прислівників.

7. Модальні дієслова, що виражають не суто дію, а суб'єктивно-авторське ставлення до дії, не лише вербалізують у реченні різні суб'єктивно-модальні значення (можливість, необхідність, повинність, бажаність, здатність, ймовірність, намір, доцільність вчинення дії), а й надають значного впливу на саму структуру речення, ускладнюючи в реченні присудок, утворюючи з цим присудком стійкі граматичні комплекси. У китайській мові, будучи повноважними формальними і смисловими елементами, модальні дієслова накладають суб'єктивно-модальні характеристики як на семантику предикату, так і на речення в цілому.

8. Модальні частки в китайській мові мають багато ізоморфних рис з українською мовою, в першу чергу по лексико-семантичним характеристикам, що дозволяє проводити порівняльний аналіз даних службових частин мови. Китайські модальні частки не впливають на граматичну структуру речення, але водночас є прагматично важливими елементами, оскільки вводять у речення різні комунікативно-прагматичні, зокрема суб'єктивно-модальні, відношення.

9. Модальна частка може виражати кілька видів модальності в залежності від контексту, так само як один вид модальності може виражатись кількома модальними частками. В китайській мові існують посилювальні частки 加强语气词 *jiāqiáng yǔqì cí* та експресивні частки 语气词 *yǔqì cí*. Останнє є явищем унікальним і властивим не всім мовам. В українській мові

частка функціонує в тих самих модальних значеннях, що і в китайській: надає додаткових емоційно-експресивних та смислових відтінків. Самостійним членом речення частка не буває. Ми визначили, що і в китайській, і в українській мовах модальні частки відрізняються специфічною неперекладністю. В китайській мові частка носить структурний характер, в українській – більше лексико-семантичний.

10. Вставні слова та конструкції не є частиною речення, граматично не пов'язані з іншими членами речення. Клас вставних слів широко представлений в українській та китайській мовах і не має суттєвих міжмовних відмінностей. Модальні частки та модальні прислівники реалізують одні і ті ж значення.

11. Нами було виявлено наступні ізоморфні риси засобів вираження модальності в українській та китайській мовах: модальні частки не впливають на граматичну структуру речення, однак вводять у нього певні суб'єктивно-модальні відношення; модальні дієслова істотно впливають на структуру речення, ускладнюючи предикат модальними значеннями, утворюючи стійкі граматичні форми. Також такі аломорфні: в українській мові модальні частки виконують і змістову, і конструктивну функцію, мають вільну позицію в реченні, не відокремлюються від нього; в китайській мові модальні частки займають фіксоване місце в реченні, деякі можуть репрезентувати суб'єктивно-модальні значення, і в цьому плані вони співвідносяться з модальними дієсловами як вербалізатори зазначених значень у реченні.

12. Таким чином, виділені засоби та способи вираження суб'єктивно-модальних значень є цілісними системами плану вираження суб'єктивної модальності в китайській мові і дозволяють, з одного боку, уніфікувати самі суб'єктивно-модальні значення в різних мовах, що підтверджує факт універсальності модальності як міжмовної функціонально-семантичної та комунікативно-прагматичної категорії. З іншого боку, конкретні відмінності в вербальних суб'єктивно-модальних значеннях дозволяють говорити про

специфіку як плану вираження, так і плану змісту суб'єктивної модальності стосовно різних мов і різних мовних картин світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Аристотель (2006). *Метафизика*. Москва: Институт философии, теологии и истории св. Фомы.
- Арполенко Г. П. (1982). *Структурно-семантична будова речення в сучасній українській мові*. Київ: Наукова думка.
- Аругтюнова Н. Д. (1988) *Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт*. Москва: Наука.
- Аругтюнова Н. Д. (1998). *Язык и мир человека*. Москва: Языки русской культуры.
- Балли Ш. (2001). *Французская стилистика*. Москва: Эдиториал УРСС.
- Балли, Ш. (1955). *Общая лингвистика и вопросы французского языка*. Москва: Издательство литературы на иностранных языках.
- Беляева Е. И. (1985). *Функционально-семантические поля модальности в английском и русском языках*. Воронеж: Издательство Воронежского университета.
- Бондар О. Є. (2014). Розвиток поняття категорії модальності в сучасній лінгвістиці. *Збірник наукових праць V Всеукраїнської науково-практичної конференції*, 22-24.
- Бондар О. І. (1996). *Темпоральні відношення в сучасній українській літературній мові*. Одеса: Астропринт.
- Бондаренко В. Н. (1978). Аналитические и синтаксические способы выражения модальности в немецком языке. *Иностранные языки в школе*, 4, 32-41.
- Бондаренко В. Н. (1979). Виды модальных значений и их выражение в языке. *Научные доклады высшей школы. Филологические науки*, 2, 54-61.
- Бондарко А. В. (1990). *Теория функциональной грамматики: Темпоральность. Модальность*. Ленинград: Наука.
- Борщ Э. Г. (1983). *Употребление форм наклонения глагола в современном русском и украинском языках: Учебное пособие*. Киев: КГПИ.
- Ван Ляо-И (1954). *Основы китайской грамматики*. Москва: Издательство иностранной литературы.

- Ван Сяоцзюнь & Нагорный И. А. (2010). Модальные глаголы и частицы в русском и китайском языках. *Вестник ПГЛУ, 1*, 165-168.
- Васильева Н.В., Виноградова В.А. & А.М. Шахнарович (1995). *Краткий словарь лингвистических терминов*. Москва: Русский язык.
- Вежбицкая А. (1982). Дескрипция или цитация. *Новое в зарубежной лингвистике, 12*, 237-262.
- Виноградов В. В. (1947). *Русский язык: Грамматическое учение о слове*. Москва: Государственное учебно-педагогическое издательство.
- Виноградов В. В. (1979). *Избранные труды по теории русской грамматики*. Москва: Наука.
- Вихованець І. Р. (1988). *Частини мови у семантико-граматичному аспекті*. Київ: Наукова думка.
- Вольф Е. М. (1978) *Грамматика и семантика прилагательного*. Москва: Наука.
- Вольф Е. М. (2002). *Функциональная семантика оценки*. Москва: Эдиториал УРСС.
- Гальперин И. Р. (1981) *Текст как объект лингвистического исследования*. Москва: Наука.
- Головацкий Я. (1849). *Грамматика русского языка*. Львов: Напечатано черенками Института Ставропигіянського.
- Горелов В. И. (1979). *Стилистика современного китайского языка*. Москва: Просвещение.
- Горелов В. И. (1989). *Теоретическая грамматика китайского языка*. Москва: Просвещение.
- Гридин В. Н. (1990). *Лингвистический энциклопедический словарь*. Москва: Советская энциклопедия.
- Грищенко А. П. (1975). *Модальність і часова віднесеність як зовнішньосинтаксичні ознаки речення*. Київ: Наукова думка.
- Гулыга Е.В., Шендельс Е.И. (1969). *Грамматико-лексические поля в современном немецком языке*. Москва: Просвещение.

- Дешериева Т. И. (1987). *О соотношении модальности и предикативности*. Москва: Наука.
- Добиаш А. В. (1897) *Опыт семасиологии частей речи и их форм на почве греческого языка*. Прага.
- Есперсен О. (1958). *Философия грамматики*. Москва: Издательство иностранной литературы.
- Жеребкін В. Є. (2006). *Логіка*. Київ: Знання.
- Золотова Г. А. (1973). *Модальность в системе предикативных категорий*. Брно.
- Ильина Н. В. (1984). *Структура и функционирование оценочных конструкций в современном английском языке*. Москва.
- Калинников Л. А. (2017). Модальность как одно из оснований философской системы Канта и ее связь со структурой языка. *Кантовский сборник*, 36, 7-18. Retrieved from https://kant-online.ru/wp-content/uploads/2018/09/Kant_sb_1_2017.pdf
- Кант И. (1994). *Критика чистого разума*. Москва: Чоро.
- Карамешева Н. В. (2011). *Логіка*. Київ: Знання.
- Касевич В. Б. (1988). *Семантика. Синтаксис. Морфология*. Москва: Наука.
- Козловский В. В. (1997). *Предложения с конъюнктивом (структура, семантика, прагматика)*. Черновцы: Рута.
- Кокова А. В. (2014). Категория модальности в логике и языке (на материале немецкого языка). *Филологические науки. Вопросы теории и практики*, 9, 84-88.
- Колшанский Г. В. (1961). К вопросу о содержании языковой категории модальности. *Вопросы языкознания*, 1, 94-98.
- Кочерган М. П. (1999). *Загальне мовознавство*. Київ: Академія.
- Кочерган М. П. (2002). *Вступ до мовознавства*. Київ: Академія.
- Курдюмов В. А. (2005). *Курс китайского языка. Теоретическая грамматика*. Москва: Цитадель-трейд.

- Леонова М. В. (1983). *Сучасна українська літературна мова*. Київ: Вища школа.
- Лытова Г.А. (2004). Некоторые особенности употребления вводных слов китайского языка в научно-технических текстах и разговорной речи. *Материалы XII международной конференции*, 189-194.
- Любимова Ю. С. (2015). Типи модальних значень в сучасній китайській мові. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, 15 (2), 94-96. Retrieved from http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v15/part_2/30.pdf
- Люй Шусян (1961). *Очерк грамматики китайского языка*. Москва: Издательство восточной литературы.
- Ляпон М. В. (1990). *Лингвистический энциклопедический словарь*. Москва: Советская энциклопедия.
- Маркелова Т. В. (1994). Функционально-семантическое поле оценки в русском языке. *Вестник Московского университета*, 4, 112.
- Миронова Т. Л. (1991). *Категория наклонения в древнегреческой и ранней восточнославянской грамматических традициях*. Москва: Издательство МГУ.
- Мірченко М. М. (2002). *Синтаксичні категорії речення*. (Дис. докт. філол. наук). Волинський державний університет імені Лесі Українки, Луцьк.
- Мухтаруллина А. Р. (2004). *Когнитивно-сопоставительное описание категории модальности в английских и башкирских текстах: Монография*. Уфа: РИО БашГУ.
- Німчук В. В. (1985). *Мовознавство на Україні в XIV-XVII*. Київ: Наукова думка.
- Олійник О. Б. (2007). *Грамматика української мови*. Київ: Кондор.
- Осетров И. Г. (1983). *Аспекты синтаксической модальности*. Москва: Издательство «Московский областной педагогический институт им. Н. К. Крупской».
- Павловський О. (1818). *Грамматика малороссійскаго нарѣчія*. Санкт-Петербург: Въ типографіи В. Плавильщикова.

- Петров Н. Е. (1982). *О содержании и объеме языковой модальности*. Новосибирск: Наука.
- Пешковский А. М. (1956). *Русский синтаксис в научном освещении*. Москва: Учпедгиз.
- Потебня А. А. (1941). *Из записок по русской грамматике*. Москва-Ленинград: Издательство Академии Наук СССР.
- Ранинская Н. Г. (1972). *Фразовые частицы современного китайского языка*. Москва: МГИМО.
- Семчинський С. В. (1988). *Загальне мовознавство*. Київ: Вища школа.
- Словник української мови в 11 томах*. (1970). Київ: Наукова думка.
- Телия В. Н. (1981) *Типы языковых значений*. Москва: Наука.
- Ткачук В. М. (2004). *Категорія суб'єктивної модальності*. (Дис. канд. філол. наук). Донецький національний університет, Донецьк.
- Фефилов А. И. (1991) Модально-прагматическая интерпретация чужого высказывания. *Филологические науки*, 1, 64-73.
- Худяков И. Н. (1980). Об эмоционально-оценочной лексике. *Филологические науки*, 1. 1-145.
- Цоллер В. Н. (1996). Экспрессивная лексика: семантика и прагматика. *Филологические науки*, 6, 64.
- Чернейко А. О. (1996). Порождение и восприятие межличностных отношений оценок. *Филологические науки*, 6, 42–54.
- Шанский Н. М. (1972). *Лексикология современного русского языка*. Москва: Просвещение.
- Шаховский В. И. (1997). *Что такое лингвистика эмоций*. Волгоград : ВГПУ.
- Шведова Н. Ю. (1970). *Грамматика современного русского литературного языка*. Москва: Наука.
- Шведова Н. Ю. (1990). *Очерки по синтаксису русской разговорной речи*. Москва: Издательство АН СССР.
- Шинкарук В. Д. (1999). Репрезентації модусних категорій у сучасній українській мові. *Мовознавство*, 2 (3), 50-56.

- Шинкарук В. Д. (2002). *Категорії модусу і диктуму в структурі речення*. Чернівці: Рута.
- Ярцева В. Н. (1990). *Лингвистический энциклопедический словарь*. Москва: Советская энциклопедия.
- Яхонтов С. Е. (1957). *Категория глагола в китайском языке*. Ленинград: Издательство Ленинградского университета.
- Frawley, W. (1992). *Linguistic Semantics*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Hare R. M. (1967). *The language of morals*. London: Oxford University Press.
- Her One-Soon (2008) *Grammatical Functions and Verb Subcategorization in Mandarin Chinese*. Taipei: Crane Publishing.
- Hsieh Chia-Ling (2005). *Modal Verbs and Modal Adverbs in Chinese: An Investigation into the Semantic Source*. Taipei: National Taipei University of Technology.
- Lyons, J. (1977). *Semantics (Vol. 1 and 2)*. Cambridge, London, New York, Melbourne: Cambridge University Press.
- Palmer, F. R. (2001). *Mood and Modality (2nd ed.)*. New York: Cambridge University Press.
- 刘月华 & 等著 (2001)。 *实用现代汉语语法*。北京：商务印书馆。
- 彭利贞 (2007)。 *现代汉语情态研究*。北京：中国社会科学出版社。
- 朱德熙 (1979) 。 *朱德熙语法讲义*。北京：商务印书馆。
- 温锁林 (2013) 。 汉语中的语气与情态。 *南开语言学刊*, 2, 21-29。
- 贺阳 (1992)。 试论汉语书面语的语气系统。 *中国人民大学学报*, 5, 59-66。

鐘ヶ江信光 (1963)。 *中国活の活調と通気河*。 奈京外国通大学集。

马庆株 (1992)。 *汉语动词和动词性结构*。 北京：北京语言学院出版社。

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДОВІДКОВОГО ХАРАКТЕРУ

Большой китайско-русский словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

<http://bkrs.info/>

Китайско-русский и русско-китайский словарь [Электронный ресурс]. – Режим

доступу: <https://www.zhonga.ru>

Національний корпус китайської мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

www.aihanyu.org

PE3IOME

情态研究一直是并且仍然是语言学的主要任务之一。这是因为情态关系在语言反映客观现实现象的过程中占有特殊的地位，表达说话人对陈述内容的态度。

论文的目的在于研究汉语和乌克兰语语言的词汇、语法手段和情态意义的表达方式（比较方面）。

我们指定的目的决定了以下任务：

- 揭示语言范式中情态范畴的本质；
- 考虑汉语和乌克兰语的客观和主观情态；
- 区分模态类别和评估类别；
- 分析汉语和乌克兰语中表达情态的词汇和语法手段；
- 确定汉语和乌克兰语中情态关系表达方式的异同。

研究材料为不同交际情境的文本片段，采用连续抽样的方法从不同来源（网络论坛、现场口语）中选取。对汉语和乌克兰语的 100 句在其结构中带有情态单位的句子进行了分析。

硕士论文由引言、三个部分和每个部分的结论、整个工作的一般结论、摘要和所用资源列表组成。

在引言中，我们对选题进行了论证，揭示了其相关性，明确了研究的目的、目标、对象和主题，证明了工作的科学新颖性、实际意义以及测试结果的相关信息。学习。

第一节分析了现有的语气研究，揭示了其概念。“情态”一词被定义，在中乌语言学研究中将其作为一个语言学范畴进行分析，考虑两种类型学上不同的语言的情态研究问题。

第二节确定了研究汉语和乌克兰语表达情态的词汇和语法手段的主要方法论原则。我们还对情态的表达方式进行了分类，建立了区分情态类别和评估类别的标准。用汉语和乌克兰语表达情态范畴的计划得到证实。

第三节以汉语和乌克兰语的100个结构中带有情态单位的句子为例，分析了情态表达的词汇和语法手段。特别是，我们考虑了表达情态的语法和词汇手段，如情态粒子、感叹词、情态副词和情态动词。对两种语言进行了比较分析。

我们已经研究过，情态被理解为话语内容与现实的关系以及说话者对话语中所说内容的态度。它可以是断言、动机、愿望、可靠性、现实、不现实、假设的性质。

传统上，情态分为客观和主观。第一个涉及话语与客观现实之间的关系，第二个是说话者对他所说内容的态度。

在汉语语言学中，用两个概念来表示情态——语气和情态。不同的学者看到了他们将模态类别系统化的方法。没有任何单一的整体研究能够完整地、不引起矛盾地揭示情态现象的本质。

在现代乌克兰语中，情态是在主观情态框架内研究的——作为可靠性/不可靠性的功能语义领域的一个组成部分。

汉语和乌克兰语之间的类型差异决定了在研究一种语言内的相同语言现象时得出的结论在研究另一种语言时可能无关紧要。

情态的语言范畴是由在不同语言层次上实现的某些语法意义的整个系统来表达的。客观情态用形态学（动词法）、建构句法（主格、不完整、句子“零”连接的情态）、语调句法和词汇语法手段（谓语和情态词）表示。模态手段应分为单模态和多模态。

动词的方法是动词的形态范畴，表示它所表示的动作与所有其他现实的关系。动词法是表达客观情态的主要手段。动词方式的范畴并不是世界上所有语言所特有的。

省略句（由于语义或结构特征而省略了句子的成员的句子）中固有的表达情态的构造句法手段。在动词-谓语的句法结构中没有显式动词的情况下，情态可以通过句子本身的结构来表达。

语气范畴的表达方式之一是语调。

情态动词是表达情态的词汇和语法手段。它是一小组动词，表达说话者与现实的关系，而不是表达动作或状态。它们表示欲望、机会、必要性、责任等。

所有表达情态的手段都相互影响，无论它们属于何种语言水平。

一些通用的科学和纯语言方法和技术被用于对词汇和语法手段进行充分研究。我们采用演绎、分析和综合的方法对材料进行理论处理，从而形成了情态的概念。我们使用语言文化分析来识别和理解某些单位的模态含义中固有的文化方面。结构分析，我们使用了现代汉语和乌克兰语的结构模式选择和带情态单位的句子结构。

评估类别和方式结合在一个功能实用的计划中。我们调查了关于评价与情态的关系在逻辑上没有一致意见。从一个角度来看，评估被认为有别于模态，而从另一个角度来看，评估被认为是模态类型之一。我们坚持对模态的广泛理解，并认为基于上述证据，将估计值视为模态值类型之一是合理的。

表达计划是用于传递语音信息的物质手段的某种有组织的区域。我们已经确定汉语表达情态的计划是由假设、怀疑、可靠性、可能性、必要性、义务、可取性、权宜性、准备、犹豫和惊奇的主观情态含义来表示的。在乌克兰语中，表达情态的计划是使用动词的方法 - 命令式、条件式、激励性和可取性。

情态范畴是在乌克兰语和汉语中操作的通用范畴，可以在词汇和语法层面通过一些特殊的工具来表达。情态的形态手段包括方法的形式和动词的种类-时间形式。在词汇语法层面，汉语和乌克兰语中主观情态意义的实现是借助情态动词、情态助词和情态副词实现的。

一个模态粒子可以根据上下文表达几种类型的模态，就像一种模态可以由几个模态粒子表达一样。汉语有放大助词加强语气词和表达助词语气词。后者是一种独特的现象，并非所有语言都特有。在乌克兰语中，助词的功能与中文相同：它提供了额外的情感表达和语义细微差别。助词不会作为句子

的独立成员发生。我们确定中文和乌克兰语的模态粒子都有特定的不可译性。在中文中，助词本质上是结构性的，在乌克兰语中 - 更具词汇和语义。

插入的词和结构不是句子的一部分，与句子的其他成员在语法上没有关系。该类插入词在乌克兰语和汉语中广泛存在，没有显著的语际差异。情态助词和情态副词具有相同的含义。

在研究过程中，我们发现乌克兰语和汉语的语气表达方式具有以下同构特征：语气助词不影响句子的语法结构，但引入了一定的主语关系；情态动词显著影响句子的结构，使谓语与情态意义复杂化，形成稳定的语法形式。还有这样的同构：在乌克兰语中，情态粒子同时具有语义和构造功能，在句子中具有自由位置，不与其分离；在汉语中，情态助词在句子中有固定的位置，有些可能代表主观情态意义，在这方面它们与情态动词相关，作为句子中这些意义的表达者。